Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

६३९९

No. ८० ग-१

Title नित्यश्राद्धविधिः

Author हेमाद्रिः

Extent ८८ पत्र Age सं. १८६९

Subject धर्मशास्त्र

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

किंहोरस्थोन रोपयस्य भवंतस्य विनिर्दिशे
शेषं कर्मस्थाने [illegible] जायते [illegible] सोगरायवो
म्भवत् १ शनिस्थलदारा [illegible] मंत्रपत्रकेस्थे
स्पदंडेन साहि जेवतेः चा मातं [illegible] विनी [illegible]
वक्रवक्रीसुजायते १ मस्तके [illegible]
३ मीने सर्वसुखं जाते श्री [illegible] वांछते लक्ष्मीग
वासो दासे केन्द्र १ ध्वज वज्रा [illegible]
शांखस्ता [illegible] पाणिपादे [illegible]
[illegible] निः ७ मान् ३ पाकेः [illegible]
[illegible] गदो ७ मान् [illegible] १
वे [illegible] जानाति विविधि [illegible] ४ [illegible]
१० पर्यंक माला [illegible] एक
८. ९. पायत [illegible] ग्रेसो बहुधनो चुतः ५ [illegible]

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सा॰ ६॰ शिवंधजव[illegible]स्यातिलिपोभवेत्॥
७ [illegible]यारि[illegible]पितनो [illegible]भवेत्॥
६ प्रलंबबाहु[illegible]स्यात्स्वरः [illegible]
नैः ६ खबाहु[illegible]कर्मकरः सदा॥ १
इतिबाहुलक्षणं [illegible]
प्रजापते धना [illegible]विदोबाहु[illegible]
[illegible]ः १ [illegible]गंभीरः [illegible]
३ नसधुपिंगलः [illegible]
[illegible]कोः २ [illegible]
विषमास्यात्सवर्जिता [illegible]विवरा[illegible]स्फटिता[illegible]
[illegible]ः ३ [illegible]
रेखायाश्च दर्शित्यादर्शाधिका [illegible]
[illegible]पदोत्यपा ४ [illegible]

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

कांठरेखाया कानिसास्यात्पद्राधिका घनेब
ड्रिकरोऽज [illegible] खेत्रोबद्धम वेत ५ जङ्गवे
मार्गा व धाऊ [illegible] कपेकथा: [illegible]
४ यणीया [illegible] वरासने ६ [illegible]
यज्ञसेहस्रावान [illegible] पावस्या मेध्य
मोगत्त पाचायां रव्या नोसहपां [illegible] ॥ ५॥
७ [illegible] कोगत्ता [illegible] वाहेराय
नै कादश [illegible] कांगतया [illegible]
८ [illegible] रागो वादो हि [illegible] गयस्त
मासलो [illegible] वो दो [illegible] कां विठ
लोकत: ९ पारायो [illegible] मयोगराता यनोनी
८ लेलमयर: [illegible] वश: [illegible]
५।। वघनोहिनः १० [illegible] वजरखा वायकार

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सा० द्रु० पाणिकलोलत्सांगनस्फलल्या भवोनिः स्वाङ्घ्रिता
८ श्रुतसंशयः ११ मार्गिव घण्ठापिङ्गलावायेकरा
क्रिमेवाङ्कषोऽस्यापि कृपोल्लासिलोपितजरा उ
स्कान्तर १२ येषां रयारमांसीश्रसंस्कृतादे
षवर्जिताः तेषांगोत्र घटाकृष्णोसमूर्णालिका
रस्यालुः १३ गत्वाम्मिलनयाप्रान्त्यकृत्वापि
प्रेत्रोग्मारयथा [illegible] वंधाविनादिश्रोगस्कृमंगो
न्यप्याङ्कतः १४ म्राङरयाकोनिस्रान्त्यरवाः या=
स्वुग्रेलिगीप्रदा सम्मादिसुक्शालातिविया
श्री मामिः कल्काः १५ म्रायुरयावशानाभिते
याभिर्मार्गिवीधितः स्रिहामिभ्रीनिरसर्द
नाभिर्जो मयप्रतः १६ उल्लभितास्त्रजायतो
म्रलोजीवेनरयया पंचाविरागनिक्रोरसयाः
स्व=

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्तावत्याश्च रंदानुभैः १७ मणिनावं धोन्मवखौ:
श्चापुलैर्या यां पत्रवल्लवा: संपदस्तेव हिर्यव
क्षिपद्यां [illegible] लिसंगरवा: १८ जवै रं [illegible] धा
नौ विं धारवानीर्विस्तृतय: शुक्लोपदोजन्मदत्ति
रागगंडश्च मनोर्यवैः १९ क [illegible] पदान्तरा [illegible] जे
[illegible] [illegible] यवैः यवैरं [illegible] लकूलेस्ते
नत्संरव्यास्त्वन्तरागा २० अनामिकायव
स्यादि विप्रो [illegible] स्त्रवाश्च [illegible] [illegible] पुभिनस्तव
न [illegible] धर्म [illegible] पमुच्यते २१ अंगुष्ठोपित्र
देवाना [illegible] यवै रेखा पद [illegible] [illegible] रेखा [illegible] वा
स्तुः [illegible] गुह्य [illegible] रे २२ [illegible] पित्र्यं
लि [illegible] [illegible] यापदत्तावै [illegible] चो [illegible]
६ [illegible] दान [illegible] रः २३ ए [illegible] मु
मु. २ [illegible]

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सं॰ कु॰ ६

उमवलमस्यमलस्यश्रीवृद्धिकामुरगं संहरार्षिकिं
उन्मुद्रै स्यग्नाशिगरलतेष्णाम्नोन्दयाम [illegible] कुला
ग्राम्यध्याव्रजाकरमधोऽतु ह श्रवते [illegible]
सिद्धमेतस्यउत्पस्यन्तेसशायः २५ उद्वरे
रवाकरोयस्यगदिति [illegible] लितत्रय [illegible]
गच्छरवगसीनामस्य उक्त [illegible] यथा २६ [illegible]
नदिहितास्य [illegible] पर्वस्य [illegible]
स्निग्धैः शिलातगयवीचि [illegible] रवाश्रुभाः २७
नेरवेक्षु विदव श्रुत्ताः पारायणोपादपोस्त्र पा
ागतत्वात्र शास्त्रा [illegible] रात्रिभोगतद्वयोमोव
२८ त्रिकोरगारेरवा [illegible] सीमनो [illegible] लोचयलादि
ना [illegible] जानेभ [illegible] यास्य [illegible]
२९ नमो [illegible] वकेतो [illegible] नराजु रवभाग्निभिः

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

दु:शीलाकुनरवा ह्येयोका मेघोणवि बर्जिता:
१: वक्रां मे: स्पर्शिते स्थूले नरवे वे [illegible] द्र मारी
न: मंहाणा पापरा कुरवां नि दुरवा हारि तेन
रवे: १ ३ दुर्गो मेघ संकाशा न रवे भवति पार्थि
व: रेत्रो मे नरवे मर्पेस्वर्यं श्रा द्रुवंती ह [illegible] नव:
५ १ वक्रो [illegible] स्पर्श [illegible] स्निते शुभ गोम वेदर कि
र्थे [illegible] चिं [illegible] नरवे भवति भूपती १ श्री
वानु वेतला [illegible] [illegible] भ [illegible] मा [illegible] पार्थी
व [illegible] सवि शेयं धन धान्य समाकुला ४ श्री
श्री वाद्य श्रा स्याति [illegible] का [illegible] श्री वि का [illegible] पी [illegible]
वावक श्री वा [illegible] श्री व [illegible] २ १ लिखी
८० [illegible] ल द्वारा [illegible] प गजा [illegible] लपी [illegible]
५.६. मेव [illegible] मेल [illegible] स [illegible] पा [illegible] पार्वे

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सां० द्र० प्नौ १ इति स्कंधलक्षणं ॥ चंद्रबिंबोपमं वक्त्रं य
१० स्य सौम्यं सदा भवेत् सुगंधं स्वकं वक्त्रं वचेत
स्तगय वर्जिता २ कपाल वक्त्राः पुरुषा धन
हीना प्रकीर्तिताः व्यवक्त्रनरा ये च दुःख
दारिद्र्यभागिनः ३ इति भ स्वल लोगा
यस्य गंडौ हि संपूर्णौ पद्मपत्रसमप्रभौ कृ
षिभोगी भवेन्नित्यं व कुल प्रजायते १ इति
धरो कपोल लक्षणं ॥ नरा नरपतिवक्त्रा
स्त दुःखिताः स्थूलास्यास्ते धन्यायस्थान
स्थान दुःखिताः १ इति ओष्ठलक्षणं ॥ कं
प्रकाश दैत्य वानि पानि
वलर पीडितः
हैं दंतो दाडिमीबीजसन्निभैः स्वर्वीनः ॥

सरक्ताङ्गी या स्त्रीणां वशकारिका: २ दुःखि
ता विकृते र्विवृते सरवकैशिद्विभै: सभाग्यो
भिलिभेदं र्नो विद्यावान सद्मैनर: ३ द्वात्रिंश
द्दशनै राजा भोगी स्यादिक हीनकै: त्रिंश ५
त्सु दुःखवता एक हीनकैः दुःखिता: ४
हीनदन्तै स्तरां दा [illegible] जिह्वा भवेद्यस्य सा नरो
दुःखसा घतैः सम्मला यस्य जिह्वा वातल स्य
दुःखकारिका: १ स्थूलजिह्वा [illegible]
[illegible] : [illegible] जिह्वा [illegible] शौचा
चार विवर्जिता: २ पद्मपत्र समा जिह्वा यस्य वा
ना स्मिष्ट भोजना कृष्णजिह्वा भवेद्यस्य [illegible]
दैर्मि भवानुयात् ३ [illegible] जिह्वा [illegible]
[illegible] : पद्मपत्र सम

सा॰ दृ॰ यस्य सनरोधनवान्भवेत् १ ये तु तालु येषां ध
११ मं वंतो भवंतिते २ कुंतालु नरा यस्तु सनरो धनवा
वान्भवेत् २ ये तु तालु लक्षणं ६ सस्वरो तु ये
कृष्णो मेघ नत स्वरो नृपः भंगा पभास्वरो
ये च तिकृता परीकीर्त्तितः २३ तिस्वरलक्षणं
पार्थिवांकुशना शावदीर्घनाशा च भोगनः
दुःखना शाःनरा य ल धर्मशील भवंतिते १
उच्चैनाशा नासिका नरा ये च ते सर्वजनवल्ल
भः स्थूलनाशा वक्रनाशा नासिका पुकुम
धमाः ते सर्वे दुःखिता ज्ञेया धन शील विवर्जिताः २
इति नासिकालक्षणं का सा धनवंता श्रवणा
यासी शालिकोपमाः कुक्कटाद्वाः सदार श्वान
या दा क्षमलोचना १ दीर्घा सह सनेत्रा येभ

स्वरो भोगवंतिते १ क्रौंचस्वरनरो येव
भोगवंतो भवंतिते स्वरपापनरा येच ४५

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वंतिकुरुभा धुमाः मयूरनकुलाद्यस्ते संवेति
मध्यमास्त्ताः २ स्वेतलालनयनाश्चातपिंगा
चाक्रुरकर्दमाः गवाल्लाश्रुमणाप्याप्य केक
राद्याणडुरसरायाः ३ इतितन्त्रलक्षणं लिखु
करामिलामोगो दोधकरा श्यामध्यमाः लोम
करणं मधुशाल्यपसवेत ३ः कम्भोगिनाः ४
इतिवाशीलक्षणं घृतकारंवारं धारणं
शिरोदीर्घः रवितं अधमाना चटाकार
पीतीसख्यपरवृत्तः १ इतिपक्षलकलक्ष
णं विशिरवणुरकोष भेवामध्यम रति
डमाद्योमनिलक्ष राजूतवाविलिदि
५५· शेन १ इतिश्रोमललक्षणं ललाटेवा
५७·३· वंद्रोचमवातिशत्रुक्षि ३ः मिश्रलोललला

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सा॰ ३॰ टेन धननाशो भवेन्नरः १ अल्पेन लला
१२ लाटेन स्यादल्पायुः प्रजायते उच्चेन लला
टेन धनाढ्यो भवेन्नरः २ विषमेण ल
लाटेन दुःखनो जर्जरा नराः परिक सिर
तोगितिम्न प्राप्यं नैव धनं बुधैः ३ विषम
लाकुशीलं चापललाटे यस्य दृश्यते
ईश्वरं नाभिजानीयात् प्रमदाजनवल्लभाः
४ पंचभिः शतमायुः स्याद्रेखाभिः स्त्वभिः
सप्ता भवन्ति रेखाभिः पापिष्ठा दाम्याचेव
विशतिजयं ५ रेखैकललाटे वा विंशति
र्वर्षजीविनः अपि रेखा न ललाटे वा वि
वापापञ्चाविंशति ६ रेखापञ्च ललाटस्या
सम्यक् राजगोचराः भरणं यस्य ग

श्रीरंगविद्याजयकालांभुषां ७ इतिललाट
लक्षणं कुटिलैस्फोटितैस्सूक्ष्मैस्थूलैस्तथा
नेत्रश्चरांकयः दुःखिनः प्रकृवाशीर्षपादद्य
यात्मरिशीडिताः १ विस्तृतेम घुराकेशाः
स्निग्धाश्चमस्तानिममधुवर्णाश्चपवास्तुत्ते यः
नरासुखभोगिनः १ इतिकेशलक्षणं
नासिकालेत्रलक्षणोस्वकरकरणाधिकानरः
समासमेनाविज्ञेयाविषमाविषमेनरः
१ गात्रिस्वराशिर्यायिभीमासतेत्रस्यरांगके
नराणां ज्ञानमाहात्म्यंतंभोगसुखंयोपित
क्रमाभवेत् १ आवर्त्तदक्षिणेकुंसांखी
१४ रोगवामेशुभप्रदा स्पर्शनंरुक्षवर्णाहृद्दो १
श्री.ई. नीलकोमलकोमलः १ इतिसामुद्रिकेकथ

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सा॰ कु॰ ललतरां शरीरकंपनं च यादिज्ञायते येन ममुभा
१३ मितिस्थितं प्रवदंति प्रशस्तलक्षणैः शीर्षांगविदग्धा
मिलदरां १ कीदृशीवरयेत्कन्याकीदृशी
चविवर्जयेत् कीदृशीकुलबालाचानिर्मिंद
बहुमर्हसि २ समुद्राचार्यउवाच वंधुल
हेरणावराय कुलजान्यासलंक्षणा कन्या
कांहृत्वाइर्या रूपवतीमचांगानिरुटहं १ सुव्र
स्थमावर्धनाय च वर्धमेके कशोभनेन ता
वकुमारीलोकान्यानम उवाहमहीति ३ श्रीः
सुशचिंद्रसुखीकन्यावालसूर्यसमप्रभा
विशालनेत्रीरक्तोष्ठी सा कन्यालभतेसु
खं ४ कलपादौ परौ तलौ अंगुलि श्वनखैव
लत्या पाणी रक्तवर्णं चाल्लुका ट्रिनागरत्न

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

चैवच ४ ऊरू चोदरंह एं वलं नौ करौ भोऽ
नौलिष्या चिदास्यं ललाटं च शिरः केशा
न्निषेवच ५ रोमराजी प्रशीर्वा ग्रीवाना
शादूयलुप्या एतत्सर्वपरी वंतं कस्यावश्या
ववशियावदा ६ पादौ सम्यागुल्फौ स्निग्धौ
रुगांचदिप्राणीस्थिनि यस्यास्कोमलौ लक्ष्मी
सांकन्यागद्दनगंडली ७ श्रोणिस्थनानि
कोलम्भजौरचैवमानानि अस्यहानिपानि
हस्थानं कुर्वनौ पनिव्रता ८ उन्नत मध्यं व
सौम्यंमासल शिरानच्चेवच रत्नौः पश्चौवा
रौशुभंत्रोतान्यमाभिवृपस्मृता ९ चक्रपद्म
६१ ध्वजच्छत्रवारिलिंकं वधंमानकं पाणिपाद
ध्या.३. ऊर्ध्वरेखायात्प्रयोजिनी १० यस्य

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सा॰ इ॰ पादतले रेखावज्रजनिता जायते ऊर्ध्वगाः भ
२४ र्तारं लभते श्रीमन्तं प्रियाभर्तुः श्रुसा भवेत्
११ पादप्रदेशिनी यस्या अंगुष्ठाग्रे व्यति
क्रमात् दुःशीला दुर्भगा स्त्री व तस्यां ना
परिवर्जयेत् १२ यस्याः कनासिका ह्रस्वा
तां विदुः कलहप्रियाः भूमिं न स्पृशते यस्याः
भूमिं न स्पृशते यदि १३ भद्रा नैसा पतिं ह
यं पादकनिष्ठिका यस्य भूमिं न स्पृशते
यदि भर्तारं सुपुमं हत्वा द्वितीये स्वामि
रती १४ अनामा भूमिसंलग्ना यस्य अना
रनायोमध्ये ग्रहो[illegible]त्रं प्रसूयन्ते भर्तुः सिंहा
नवर्द्धने १५ इति श्रीपादलक्षणं उन्ना
नासा विदुः शीलाभहारयवादिरिद्रा दीर्घ

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

श्रतीवक्तव्यः पूर्वपक्षलक्षणमुपपाद्यायेन भ्रमा ॥।
निविष्टमंत्रपदेनिवेशितः अथापिंडपितृयज्ञेपि
अर्थब्राह्मणाभोजनप्रकरणके निमंत्रणाप्रश्नस्य
स्प्रयोगस्यदिवाक्यमुदायसमानिवारभोजनत्वा
मर्थयमिति नव भोजनपरित्यागेपि पुंडे
शेषाव्यत्राधारत्ववत्परिग्रहणगेप्रयोगाझेजन
यभिचारोप्यस्तीति तत्रमानंनास्ति घेयमि
ति नतु नित्यपिंडेदेवकार्यत्वाविनाशोचिंत्य
इत्यत्रा पिंडश्राद्धं चदानत्वं विशिष्टमितिवक्त
व्येन अपिपिंडश्राद्धयोर्द्वित्वव्यपदेशः स्यादु
भयत्वानतत्समस्यात् नगोबलीवर्दन्यायेनावि
७ वियद्वैतीतिवक्तव्यात् तस्मात्प्राजसयावल्क्यवकु
धु॰ श्री॰ नोक्तियाकालिकेस्माकलक्षणसायणस्यसूत्री नवोव

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ प्रकृतत्वेनसंति भावनाविशेषास्तन्सर्वेषांश्चरण
७ द्वारानंदीनांनामधेयंस्मरन् नयनद्वयवि
कीर्षंहर्षप्रबंधेनवाचंवाष्पादिवयनाद्विनीया
दिति: कदाशंनि स्तनन्नापिद्रवान्तिवृत्तेन
अहर्षाद्रुवाविकीर्ष्यामनुभावयनुराक्रमते
निर्झरित्रैरवं भावार्चनाद्रूक्ष्यपोराशिधेन्या
येन प्रतिपत्तिविद्धिरापाया आत्मा येति पि
आदिदेवतोहि प्रावनीद्रवास्यागरू पारायाया
आदत्तापिरोधोनांकमरीयास्मकदावस्यकार्थि
याम्मितिनिरी श्रीयम्। नन्वेवंनिविकि दृश्यापिना
मस्यान् अनन्तकोदोषः नतुयदि पित्राद्युक्तौ
तदुक्तरत्वारः आद्युताहितपैरामं सोपद्युक्तया
हर आदिकारविधिमंत्तितानापसप्तमेकरणा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नांत्यानांनामेति स्वार्थं पाउआलाराजानृत्ये
पिथ्वकातोशकृतयजि ... मिन्नो: वै
न्वस्तुराजस्यैभकृतयजिमात्रतामत्वं श्रा
कृतत्वमनचेनेपरत्वंबलात श्राद्धमिति त्व
दृतनामन्चादृर्शधृतपर्मासरवन्नमकृतनिवेशमिति
अवर्तिनं हि दर्भेजानवस्त्रेनेनतामाचियार्थो
धर्षद्वयेयत्नश्राद्धराजकभोजनं श्राद्धार्थमिति
तन्त्रोत्क्रंष्णाकृपार्वणपालनस्स्तामिति मेवं श्रा
द्धविशेषविधि धर्यावादृस्यवचनस्य नानाश्रा
यानामधेयप्रकृतयस्याकृतत्वमिति द्विधा सम्ब
न्धं श्रवणं ... धिकारवि ... संदर्दित्यायेवकृति
राजस्य प्रत्ययवास्तुनुशापरस्यतामधेयमिति सि
८ द्ध. उक्तपिताविदितौद्विधवतीयामायमिथि

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

णां कर्मणां समुदायस्य तासामपेयासिति । नं
त्वकथं येयजंति पितरस्तेनादित्यानयाणा ।
प्रावृत्त संप्रवीतिरस्तु पितः अधोज्जिज्ञितं ये
यमिति दानशब्दात्किंनैवाभावद्दृत्तमयीतिविवे
समुदायस्य उच्यते प्रमीतानां संप्रदायत्वा
संभवायाग एव त्यागावयवत्वात्तस्यानुपप
रत्वात्यादद्दातिनोक्तः नतु प्रमीतानां मनुष्या
णां देवतात्वस्याप्यसंभवाद्यागरूपनिर्वा
संभवान्न यागसमुदायस्यापितामपेयाच्
स्मिन्हि कर्मणि देवतानामभावात्तेनागमवि
घिलोपेन पराङ्मुखतया गमनं यजमानस्य कि
त्वाद्वादिनान्दीमुखश्राद्धवत् प्रसादेनावि
समकालांचावर्तिनि दिनान्ताभ्युपपत्ति
वैफल्यदोषरवि च

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

आसंसारमर्जितानेकविधिकर्मवशात्तया
मैर्थांनानायोनिगतत्वात् तत्र च पश्वादि
योनिगतानां शक्तिज्ञानयोरभावाद्दिहजन्म
मनासंभवाद्वस्यवाचितन्नियेननेन्द्रगुरु
याभीर्वेनत्रागमनानुपपत्तेरिहदत्तेनान्नेन
तृप्त्युपपत्तिः अथान्यभोजनाविवेद्यतान्नेन
तेषामस्यात्तृप्तिः संभवति नदेवयोनिगतानाम्
अमृतत्वस्यामानुषेराणां मन्योदिकं पंपचैव
नापि पश्वादियोनिगतानांमन्नस्यप्रयोगीहारा
संभवति फलदातृत्वाभावश्च पश्वादियोनि
गतानांश्चाभावात्तत्तृत्यादितः सिद्धमेव यतो
यागकृपाविविहितानतामसर्वदायनामृता अस्य
तत्कथ्यते हविः प्रत्युद्दिष्टपात्रं देवतानत्रेव वर्षेशाः

नि॰ स्मा॰ त्वंफलदातृत्वं वा यथैभ्यः स्वाहेत्यादिश्रवणेन त-
९ स्यापि देवतात्वदर्शनात् रुद्रादीनामपि ।
विग्रहादिमत्वेन देवतानामनभ्युपगमात् य
त्किंचिद्रूपाणां पित्रादीनामुद्देश्यत्वसंभवा
त् देवतात्वेऽपि पत्नीयोगरूपा विवा इति फ
लहेतुत्वं च कर्मणः ... तस्यो धर्मो ... तायी
तु देवतायाः ... यम... वा द्रवा ... उपचर्य
ते ... द्विवाक्यमपि चेत्तन्नत्वादिषु सांगमा
यत्त्वाशास्यत्वमेवेति तन्न स्मृतिसमृतीति
हासपुराणादिषु सर्वत्रापि तत्प्राधान्येनैव पू
जारंभदर्शनात् फलदातृत्वस्यापि विधि
मंत्रयोरादिमध्यावसानेष्वनेकशो ...
नात् श्राविशुक्रनवदशारण्यशिक्षावांत्राह

गधीदार्थात् लोकस्याविचिकित्सप्रसक्ते
स्तन्निरासायत्त्वयोरलौकिकत्वकल्पनानुपपत्तेः
अपि च स्मर्यते वसवः पितरो ज्ञेया रुद्राज्ञे
याः पितामहाः प्रपितामहास्तथादित्याः
श्रुतिरित्येषासनातनी प्रेतानुद्दिश्य यत्क
र्म क्रियते मानुषैरिह तद्भुञ्जन्ति पितरस्ते
न च प्रेताः पितरः स्मृता इति देवलवचनात्
सारात् यथावादस्यैवापि श्राद्धे शब्देनोक्ता
इति न च प्रेतानुद्दिश्य पित्रप्रीताद्वि पुनःकरणा
नानुपपत्तेः प्रयोगेव प्रमीतानां पित्रादिस
म्बन्धिनामगोत्रादिसंकीर्तनानुपपत्तेः प्रपितिवह
८. त्रिकामहादिदैमोऽजरेनयथाक्रमं प्रपि
(५) श्री तामहान्वैसर्वाञ्श्रुतास्पितन् श्राद्धपूर्वश इति

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ प्रत्युत्तरायोक्तेनविरोधश्च यान्नुपिंडक्रिया
१॰ नेत्रब्राह्मणानांनुभोजनं यजमानस्यपूर्वे
धुंतनचुगच्छतिनान्यथा इतिउत्तरांशत्रे
योक्तेनविरोधश्च पूर्वैर्यात्रुपभोगायग
च्छतिनान्येषामित्यर्थः नदेवंश्राद्धेतृप्त
मनुष्याणांदेवत्वादीनांश्रादेवनात्वासंभवा
यागरूपनिर्वाहसंभवात् वनवामधेया
नाश्राद्धशंद्धस्यनिप्रान्तउच्यते पूर्वप्रकरणा
याद्देवनात्वेनेयादूरदेशावस्थितानामभिला
षमनश्रलाकावयिहृदयेनावेतनेनापिह
विराणंश्राद्धिशक्तिप्राप्तिनेनतत्रासंभवा
त वचनंच यस्यागोत्रप्रशाखीवैवत्सोविंदु
निमयनं एवंश्राद्धेगनमुद्दिश्यमंत्रःप्रापयेत

(c) Dharmárth Trust. Digitized By eGangotri

पित्रादिनिर्निर्वपणे नामगोत्रं पितृस्यां प्राप
कं हव्यकव्ययोः नाममंत्राश्रयणादेशाभावे त्त=
वांतरगतानामपि प्राप्तिरन्नप्रापणं येनैतदा
हारत्वमागतानामिति ब्राह्मणभोजनादि
ष्वेनापि हविर्यानानामाहारत्वमागतानामपि पितृ
णांतदाहाररूपेण परिणाममनुपेत्यावांतरप्र
विरोधात् वचनं च देवोपर्णिपर्णतो जाताः शुभ
कर्मीणयोगतः तस्यामनुतो भूत्वा देवलोक
गच्छति मार्यत्वे भोज्यरूपेणापश्चिमे त्वत्स्यां
श्रा भवेत् श्राद्धान्नं वायुरूपेण नागत्वे प्युपगच्छ ६=
ति पानं भवति यक्षत्वे [illegible] घृतं विचक्षत्यामिषं
ऽऽ दनुजत्वे तथा मांसं प्रेतत्वे रुधिरोदकं मनुष्य
पु· त्वेन्नपानादिनानाभोगकरं तथेति फलदा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰प्रा॰ तत्त्वंतुकर्मणाएवदेवतायांरूपवर्धनमिति
११ नकाश्चिद्विरोधः अथवा यथादेवदत्ता
दिसंज्ञानकेवलस्यदेहस्यनवाकेवलस्य
ला देहस्यकिंतुदेहावच्छिन्नस्यदेवस्यतथा ६=
त्रदेवतात्वंनकेवलानांपूर्वोक्तरूपाणांना
पि केवलानांवसुरुद्रादित्यरूपाणांदेवता
विशेषाणांकिंत्वेतैरवच्छिन्नानांपूर्वोक्त
रूपाणां तथा वसन्तियथांत्वैकेनवि
नस्यहृदोदीयमानंदोहदादिकंज्ञानंतस्य
धीतस्यात्रिसोढव्यानिनिगर्भंचतत्पर्यंतमिति
दोहदादिनामुत्पाद्यापकारंकारोति तथा
वैश्वानरस्योपिश्रयंतस्थांतिस्वावच्छिन्नापि ५
पुत्रमानस्यपित्रादीनतर्पयंति यजमान

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्यनानाविधानिफलानिश्रूयंतेइति ।
सर्वमुपपन्नं अथेदं विचार्यते किं साकृ
साग्निकस्यैवाधिकारः उतानग्निकस्या
पीति अत्र कर्कोपाध्यायेनानिरसीतं सा
यांगोपसंहाररूपान्तिकेनुक्तत्वादग्निमतः
स्यैवाधिकारइति अग्नौ कुर्यादुपासं
गस्यान्यथाधिकरणत्वात् तदुपसंहारे च साग्नि
कस्यैव प्राप्तिः तत्कथं न वलौकिकेप्यग्नौ वि
धीयन्ते इति विषयात् अपि च दारसंग्र
हपूर्वकं कर्मविसर्जनाधानं तत्पूर्वकं चक
र्मान्तरे प्रवृत्तिरिति अतोपि साग्निरेवा
६६ धिकारइति यत्तु अन्यथा भावेपि विप्रस्याग्न्या
सृ. भा. धौ वैवोपपादके यदिति तत्प्रकृतेनानौसाम

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ भ्युदयिकविषयं अनग्निमतोपि श्राद्धाधि-
१२ कार इत्येवं विधा प्रसिद्धिस्तु इह वटेपद्यः आ-
निवसतीति निवदनिश्चितमूलेति नानाग्निम-
तः श्राद्धाधिकारे प्रमाणाभावात् तदिदम-
नुपपन्नं: नित्यनैमित्तिकेषु हि यथा श्रा-
द्धं यावत्पार्वणादिति न्यायात्सर्वत्रो-
पसंहारशास्त्रकस्याभाविकात् अग्न्यभा-
वेतु यावत्स्वेहोमविधानं अन्यविधानस्यचो-
क्तविषयविशेषव्यवस्थायाः प्रमाणाभा-
वत्वात् संतिचाग्नौकरणाहितानि श्राद्ध-
निर्व्याधिकारानिवृत्ति आग्नीध्रस्वाहापतौ
नामाग्नौ च श्राद्धोपदेशान्साग्निकोनाग्नि-
कोभयाधिकारेणाविहितश्राद्धमितिसिद्धं

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तस्यैवात्याग्नीनाविधिनातेषांत्यागंनभव-
त्क्तनाधिकारश्राद्धेत्यक्तार्दिरांनैवनैकोद्दि
ष्टंसपिंडनं अत्यक्ताग्नेस्तुपिंडोतिकिन्त
स्मान्नसंकल्पभोजयेत् इतिव्यासवचना
त् अत्यक्ताग्निमाधिकारिणांप्रसेवापिंडो
क्तिः श्राद्धोपदेशाइत्यर्थः तस्मान्नभव
श्राद्धार्थेब्राह्मणान्भोजयेद्रावयइत्यर्थः
अत्र च श्राद्धप्रसंगात् व्यासः श्राद्धान्नस्याद्य
नास्तिक्षेत्रयस्कोरठदाहृतं तस्मात्सर्वप्रयत्नेन
नश्राद्धंकुर्याद्विचक्षणः देवलोपि अर्थेनः
प्रकृतिस्थश्चाविरागःपुत्रपौत्रवान् अर्थवा
६३ नर्थयोहीनश्चश्राद्धकामोभवेदिह परत्राच
प्र.श्रा. परात्तुविलोकांश्चविविधान्शुभान् श्राद्धकृ

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्रि॰ स्था॰ सप्तमेवाश्रोत्रियशस्तुविपुलेत्तरः मार्कंडेयः
१३ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः
पिंडसंबंधिनोह्येतेविज्ञेयाःपुरुषास्त्रयः
लेपसंबंधिनश्चान्येपितामहपितामहात्
प्रभृत्युक्तास्त्रयस्तेषांयजमानश्चसप्तमः
त्रयाणांपूर्व...ः स्वर्गेयेचान्येनरकौक
सः येचतिर्यक्त्वमापन्नायेचभूतादिसंस्थि
ताः तान्सर्वान्यजमानोवैश्राद्धंकुर्वन्यथा
विधिः समाप्याययतेतावद्येनयेनतच्छृणु
यत्तत् अन्नप्रकिरणंयत्तुमनुष्यैःक्रियते
भुवि तेनतृप्तिमुपायांतियेपिशाचत्वमा
गताः यदम्बुस्नानवस्त्रोत्थंभूमौपततिपुत्रक
तेनयेतरुतांप्राप्तास्तेषांतृप्तिःप्रजायते॥ यास्तु

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

गंधादिकं शाकाः पतंति धरणीतले तानि
राप्यायनं तेषां ये देवत्वं कुले गताः उद्धृते
तु पिंडेषु याश्चान्नकणिका भुवि ताभिरा
प्यायनं तेषां ये तिर्यक्त्वं कुले गताः ये चा
दंताः कुले बालाः क्रियायोग्या ह्यसंस्कृताः
विपन्नास्ते तु विकिरसंमार्जनजलाशिनः
भुक्त्वा चाचमनं यच्च जलं यच्चांघ्रिसेचने ब्रा
ह्मणानां तथैवान्ये तेन तृप्तिं प्रयांति वै ते
नानेककुलेऽत्र तत्र योन्यंतरं गताः प्रया
त्याप्यायनं वत्स सम्यक् श्राद्धक्रियावतां यु
प्यायोऽप्यप्रशास्तैर्वै वत्सो विंदति मानवः एवं
श्राद्धकृन्नमुद्दिश्य मंत्रैः प्रापयते पितॄन् देव नाम
१ गोत्रं पितृहराणां प्रापकं हव्यकव्ययोः नाम
पु. २१

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ मेवास्तथ्यादेशाभवांतरगतानपि प्राणि
१४ नश्रीणायंत्यैतेतदाहारत्वमागतान् देवो
यदिपिताजातःशुभकर्मनियोगतः तस्या
न्नमम्रतंभूत्वादेवत्वप्यनुगच्छति मर्त्यत्वे
भोज्यरूपेणपशुत्वेचतृणंभवेत् श्राद्धा
न्नंवायुरूपेणनागत्वेप्युपतिष्ठति पानंभ
वतियक्षत्वेराक्षसत्वेतथामिषं दनुजत्वे
तथामांसंप्रेतत्वेरुधिरोदकं मानुषत्वेन्न
पानादिनानाभोगकरंतथा रतिशक्तिः
स्त्रियःकांताभोज्यभोजनशक्तिता दान
शक्तिःसविभवारूपमारोग्यमेवच श्राद्ध
पुष्पमिदंप्रोक्तंफलंब्रह्मसमागमः श्राक
दत्तोदाथाप्यपादित्यपउरारो नसंततिपितृ

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

प्रेतिकृत्वामनासियोनरः श्राद्धंनकुरुतेनित्यं
तस्यरक्तंपिबंतिते अथश्राद्धभेदाः वि
धानैमित्तिकंकाम्यंवृद्धिश्राद्धंसपिंडनं पा
र्वणंचेतिविज्ञेयंगोष्ठीशुद्ध्यर्थमिष्टमं कर्मां
गंनवमंप्रोक्तंदैविकंदशमंस्मृतं यात्रास्वे
कादशंप्रोक्तंपुष्ट्यर्थंद्वादशंस्मृतं नवै
श्वदेवहीनंप्रत्यहंकार्यंनित्यं नवान्नला
भादिनिमित्तकंकामसिद्ध्यर्थंकाम्यंपुत्रा
जन्मादौपुंसवनादिवृद्धौवृद्धिश्राद्धंएकादशाहादौ
पार्वणैकोद्दिष्टात्मकंसपिंडनं अमावा
स्यायांक्रियमाणंपार्वणं श्राद्धंगोष्ठीप्रसं
१९ गात्क्रियमाणंगोष्ठीश्राद्धं प्रायश्चित्तांगशु
उ. ख्या द्ध्यर्थंक्रियमाणंशुद्धिश्राद्धंकर्मांगं नित्यश्राद्धंवैश्व

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्रि॰ श्रा
१५

यतो देशे दैविके तीर्थयात्रारंभय देहत्रवि
श्रायोदृश्यपात्रार्थं शरीरानुपचर्यार्थं
पुरुषार्थं श्रथ श्राद्धाधिकारिनिर्णयः
प्रमीतस्य पितुर्ज्येष्ठस्वगोत्राः पुत्राः श्रा
द्धकर्तृः तदभावे दायहरः पौत्रः पुत्रिका
पुत्रो वा तदभावे सोदरस्तत्संततिर्वा तद
भावे पत्नी दायहारिणी तदभावे सपिंडः
तदभावे समानोदकः तदभावे शिष्यः
तदभावे ऋत्विगाचार्यो तदभावे पुरोहितः
तदभावे भृत्याः इत्युभयश्राद्धकर्तृः सर्वा
भावे नरपतिस्तज्जातीयैः कारयेत् सपि
र्वकर्मान्तांतो भवतीति स्मरणात् श्राद्धेवि
वाहेष्टापूर्तधर्मेषु [illegible] शिवा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

रिणी यदि क्रयक्रीतान भवति क्रमशो
नैव यानारीन सापत्नीविधीयते नसादे
वेनसापि त्रिदासीनां कथयोऽखिलः सर्व
भावेतस्यास्त्रयमंत्रके श्राद्धे धिकारः ए पु.
कएवचैतत्र स्त्रीदासावकूपनीतोऽपि क्रत॥
चौलस्त्रीदेहांतकं श्राद्धं कुर्यात् अप्रजायाः
पतिर्द्दद्यात् सपुत्रायाः सुतोपि च पित्राश्वा
द्धं न कर्त्तव्यं पुत्रैरौरसकादिवत् भार्याणां
चैव तत्कर्त्तव्यं भ्रातृपत्नीनां च पत्नीनां चैव सा अपि
तोहितं पुत्रीणां सपिंडीकरणं विना गया
यां तु विशेषेण राज्ञ्यां पत्नीनामपि समाचरेत् ए
३६ नाहारित्वादि निमित्ताभावेपि ग्रीतस्यायस्य
पु. हो. कास्यापि विवरांरव श्राद्धं कोन मे फल माहर

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि·श्रा·शातातपः प्रीत्यर्थं श्राद्धं तु [illegible] सर्वेषां वार्षि
२६ त्रिपितं एवं कुर्यान्नरः सम्यक् कुर्वन्तो [illegible]
मातामहान् [illegible] ब्राह्मणो [illegible]
न्यूनदैहिकं [illegible]
केपरत्वाच दौहित्रेणानुसपिंडीकरणादि
व्यतिरेकेणापि यदा यदा [illegible] श्राद्धं तदा तदा
मातामहश्राद्धं कर्तव्यमेव [illegible] रीयन्यायतः [illegible]
[illegible] मातामह [illegible]
विशेषात्तरकं प्रोक्तं कर्तृसमन्वितं [illegible]
द्विकं श्राद्धं षोडशं एकोद्दिष्टं च [illegible] पु:
डाः स्युः षडिति [illegible] कर्तृसमन्वितैः स
पिंडीकरणं तयाहो [illegible] सायिका
[illegible] कोद्दिष्टं वा यः [illegible] दौहित्रस्ते

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नन्वेवमप्येतत्तव श्राद्धाद्यपि कार्यमेवायोग्यत्न
श्राद्दद्दीत सप्तमे श्राद्धं कुर्यादिति स्मरणा
त् मातामहस्यैव श्राद्धं च वर्षपंचनाहारिणा
दौहित्रेणापि यदि ह्येतत्कर्तव्यं विधिवत्तस्मा
श्राद्देहपत्तनात्कुर्यात्तस्यापिंडोदकक्रि
यां यस्तु केवलं मातामहेन संबंधः पुत्रिका
पुत्रः स मातामहस्यैव नियमेन श्राद्धं कुर्या
त् पुत्रिकापुत्रश्राद्धे विशेषमाह मनुः
मातुः प्रथमतः पिंडान्निर्वपेत्पुत्रिकासुतः
द्वितीयं तु पितुस्तस्यास्तृतीयं तु पितुः पि
तुः द्व्यामुष्यायणे पुत्रिकापुत्रे तु प्रारतमा
नोविशेषः मातामहश्राद्धमात्रादि पैतृके
पितृपूर्वकं मातृतापितृतोयसमादिका

नि॰श्रा॰ सोस्ति धर्मत्तश्रुति द्वैवजादौत्तु श्राद्धव्याय
१८ सोदेवलोके श्राद्धश्चैयरणकाद्दत्तुश्राद्धव्या
पिंडोदकं एव्यगितिः श्राद्ध्यापितृवर्गभ्यापि
न्यंव्यं: क्षिपितः पिंडदानं स्यात्पिंडे पिंडेषि
नामगोत्रसमन्वयपिंडः स्पर्शकोकारु
यहति पौत्रकशयमः ततोजनकः श्रात्र
क्रमाविशेषमानुमतीन्विः स्वगोत्रोवान्य
गोत्रोवायोभवेत्किंधवासुतः पिंडश्राद्धवि
धानं च द्देत्त्रिगोत्राण्वि निर्वपत्ते वीजितु
ततः पश्चात्तदेवाजीवति वैदधकचित वी
जिनेदुष्यवादानुमते पश्चात्तित्रोपयतइ
ति जीवतितान्तकस्यापिकोवितश्राद्धायिका
दोमैत्रायणीयपरिशिष्टे उक्तोक्रमता।

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नैमित्तिके प्सूंसौत्रिके मुखे तीर्थे श्राद्धमयाक्रा
यान्निर्घडेत्ते जीवतः पितुः जीवतः पितुः पु
त्रस्य श्राद्धकाला इति शेषः तत्रापितरिजी
वति येभ्यः पितादद्यात्तेभ्यः एवपुत्रोदद्या
त् पितृपितामहप्रपितामहाश्चेज्जीवंति त
दा तस्मै विदद्यात् यस्यपितैवप्रेतस्या
त्तस्मै पिंडादिं धायप्रपितामहाभ्यांद्वा
भ्यांदद्यात् यस्यपिताप्रपितामहश्चापि
तौ स्यातां तस्य पित्रे पिंडं विधायपितामहात्प
राभ्यां द्वाभ्यां दद्यादिति पित्रादिषु त्रिषु
यो जीवति तं प्रत्यक्षमेव श्राद्धविधानेनपूज
१८ येत् पराभ्यां दद्यादित्येके न जीवतोप्यन्त
पुं ... मुपवेशनं नचपिंडदानमित्यन्ये जीव

ति॰श्रा॰ पित्रादिकस्यातोविशेषः स्वपित्रभ्यः पि २८
त्रादद्यात्कृतसंस्कारकर्मतु पिंडानोदाह
ताविर्याज्ञस्याभावेन्तत्क्रमात् प्रथमे
पत्रिग्र हणीपितासमानामहेभ्योदद्या
त् द्वितीयेपुत्रः स्वमातामहेभ्यः जीवा
त्पित्रकेनैकार्यमुति पद्मिनीमहश्राद्ध
फलातिशयायावश्यकार्यं ज्ञानमात्रस्तु
दौहित्रोविद्यमानोपिताकुले कुर्यान्माता
महश्राद्धं प्रतिपद्याश्विने सितइतिवचना
त् अथश्राद्धकालाः अमावास्याष्टका
वृद्धिःकृष्णपक्षोयनद्वयं द्रव्यंब्राह्मणा
सपत्तिर्विषुवत्सूर्यसंक्रमः व्यतीपातो
गजछायाग्रहणंचंद्रसूर्ययोः श्राद्धप्रा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तिरश्चि श्चैव श्राद्धकालाः प्रकीर्त्तिताः ॥ आ
षाढ्यां माघ्यां कार्त्तिक्यां माघ्यां मन्वन्तरादिषु
युगादिषु त्त्वदेशे जन्मदोषग्रहपीडिते ॥ प्रोष्ठ
पदासिते पक्षे श्राद्धं कुर्वीत यत्नतः ॥ अमा
वास्या व्यतीपातश्च व्यर्कायनविषुवञ्च
दर्पे परागापरपक्षापि नित्यदायाहि श्राद्ध
मावश्यकं संस्त्यंतरिष्वकरशेत्रस्त्येवायस्म
रागात्र हेमंत्राशिशिरयो [illegible] मपरपा
क्षाराणां मघ्यामष्टकाः वृद्धिः पुत्रजन्मादिः
[illegible] सम्पदां सर्वः [illegible] सम्पदः तत्र चतुर्दशीं वि
ना सर्वास्तिथिषु पंचम्यादिषु वा यदहः
संपद्यते तदहर्वा श्राद्धं कुर्यादिति यथाशक्ति
व्यवस्था तत्रापि त्रयोदशी मघासु श्रेष्ठतम

८६

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ तत्रचपिंडदानमेकोद्दिष्टममनानामहंचश्राद्ध
१९ नंकार्यं चतुर्दश्यांतुविषादुशस्त्रश्वापद
हितिर्यकब्राह्मणोहतानांविद्युदग्नि
व्याघ्रहतानामेकोद्दिष्टं यदापित्रादयस्तो
वात्रयोवाविषादिहताः स्युःस्तदापित्रेयो
चतुर्दश्यांपृथगेकोद्दिष्टमन्येव विषादि
हतानामपिसपिंडीकरणादूर्द्धंयदापार्व
णामेव पितास्वस्यकृतमेतस्याधस्त्रयो
नापिता महस्त्वेकोद्दिष्टंनदाकुर्यात्तु त
याहेपार्वणंस्मृतमितिवचनात् अयन
द्वयंमकर कर्कटसंक्रान्ती अयनाविषुव
युगादिषुपिंडनिर्वपणाविनाश्राद्धमिति
पुलस्त्यः द्रव्यब्राह्मणाभ्योश्राद्धाहृयाः संप

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्तिःप्राप्तिः तीर्थप्राप्तिरपि श्राद्धकालः
विषुवत्मेषतुलासंक्रान्ती गजच्छायायाश्च
कुरुक्षस्य हस्तिनः प्राचीच्छायया हस्तेसूर्यो
मघास्विन्दुः कृष्णत्रयोदशीत्वमावास्या वै
ति संयोगेऽपि भाद्रिकी वा गजच्छाया
अमावास्यापराह्णे अन्यत्ये सूर्योपराग इ
त्यपरे स्मृतौ विशेषश्च चन्द्रेनभोजयेवि
प्रान्नवहृत्स्वसोसुमान्तेजैन छायायां ह
स्तारणांस्पदस्तान्त्वश्राद्धंनप्राप्त्वति मनभो
जुषमत्येवायः श्राद्धप्रतिपदारुचिरिच्छात
दाकालः श्राद्धस्यचैत्रभाद्रपदयोस्तृतीया
माघस्यसप्तमीचआश्विनस्यनवमीचआषा
ढस्यदशमीपौषस्यएकादशी कार्त्तिकस्य

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ध्या
२॰

द्वादशी फाल्गुनचैत्रज्येष्ठाषाढकार्त्तिका
णां पौर्णमास्य इति शुक्लाः श्रावणस्य
भाद्रपदस्य वा कृष्णाष्टमी फाल्गुणस्या
मावास्येति मन्वादयः वैशाखशुक्लातृ
तीया कार्त्तिकशुक्लनवमी भाद्रपदकृ
ष्णत्रयोदशी माघामावास्या चेति युगाद
यः प्रोष्ठपदासितपक्षो महालयाख्य त
त्र च प्रतिपदमारभ्य तिथितिथिप्रतिपदं तन्तपर्यंतं
षोडशाहानि श्राद्धानि कुर्यात् पंचम्या
रभ्य पंचमीपर्यंतमित्यपरे तत्पक्षमध्य
कस्मादपि तियौ सविताकन्यागतश्चेत्त
दादितः प्रभृति सर्वोपि पक्षः श्रेष्ठतमः
महालये त्वरात्तैला यवश्यं मेनामिनापि

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

द्दिनेशाकेनापिश्राद्धंकार्यमेवच स्मृत्यन्तरे
विघ्नसंभवेयदिकदाचित्तन्नदत्तंतत्तदापि
कन्याराशौयावत्सूर्यस्तिष्ठेत्तावदन्यस्मि
न्नपिपक्षेदेयं तत्रापिनदत्तंचेद्दीपावली
पंचदश्यामवश्यंदेयमेव कर्करासोप्रत्यब्दा
यस्मरणात् महालयेचतुर्दशीविलास
वैधानांपितृणांश्राद्धंकार्यं तत्रमातुःश्राद्धं
पृथक्कुर्यात् सापत्नमातामहानांसपत्नीकमेव
गुर्वाचार्यपितृव्यमातुलभ्रातृश्वशुरोपाध्या
यसखिप्रियपोषकद्रव्यदपुत्रशिष्यभगि
नीभागिनेयजामातृदुहितृमातृष्वसृ
४६ पितृष्वसृभ्रातृपुत्रऋत्विगादीनांतत्स्त्रीणां
चविशेषाद्पुत्राणामेकोद्दिष्टंकार्यं तत्रै

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि· श्रा· कः पाकोवैश्वदेविकंतंत्रंपिंडंवर्हिश्चकामि
२१ ति पुत्रानायुःस्तथारोग्यमैश्वर्यमनुत्तमं
त्या लभेन्महालयेकृत्वाश्राद्धंकामांश्चशा
श्वतान् अथकाम्याः श्राद्धकालाः तत्र
कात्यायनः स्त्रियोप्रतिरूपाःप्रतिपदि
द्वितीयायां स्त्रीजन्म अश्वास्तृतीयायां
चतुर्थ्यांक्षुद्रपशवः पुत्राःपंचम्यां षष्ठ्यां
श्रेष्ठभागीस्यात्कृषिःसप्तम्यां वाणि
ज्यमष्टम्यां एकशफंनवम्यां दशम्यां
चगावः परिचारकाएकादश्यां धनधा
न्यानिद्वादश्यां ज्ञातिश्रैष्ठ्यंत्रयोदश्यां
युवानस्तत्रम्रियंतेशस्त्रहतस्यचतुर्दश्यां
ममावास्यायांसर्वमिति प्रतिपदादयश्च

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

द्वासपद्गणाः पुरारो ऽश्विन्यामश्वाः
भरण्यामायुः कृत्तिकायांस्वर्गं रोहिण्या
मपत्यानि मृगशिरस्योजस्वित्वं मार्द्रा
यांशौर्यं पुनर्वसौक्षेत्रं पुष्येपुष्टिं
श्लेषायांजनश्रेष्ठ्यं मघासुपितृप्रसा
दः फल्गुन्यांसौभाग्यंपूर्वासुदातृत्वं
हस्तेसुशीलता चित्रासुरूपवदपत्या
नि स्वात्यांवाणिज्यलाभः विशाखायां
पुत्रवत्त्वं अनुराधायामाज्ञा ज्येष्ठायामा
धिपत्यं मूलेनैरुज्यं अषाढासुकी
र्तिः उत्तरासुशोकत्वं अभिजितिपारग
त्वं श्रवणेनाकष्टं धनिष्ठायांधनं शत
भिषजिभैषज्यसिद्धिः भद्रपदासुअजा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰श्रा॰वि॰ कं उत्तरासुगावोरेवत्यांसुखमिति
२२ तप्या. खावारोग्यं सोमेसौभाग्यं भौमे
जयः बुधेसर्वकामाः गुरौविद्या शुक्रे
धनं शनावायुश्श्राद्धस्यादिति अत्र
श्राद्धेगौणाकालाः मुख्यकालेश्राद्धाधि
कारिणामाशौचंस्यात्तदानीमाशौचापग
गमानंतरमेवयस्मिन्कस्मिन्नपिदिनेका
र्यं मासिकेचोद्दिष्टसांवत्सरिककालेवा
शौचं व्यतिरिक्तविज्ञेयस्मिन्नस्मल्लोकासे
वापक्षेयस्यांतिथ्यांमृतस्तस्मिन्पक्षेतस्या
मेवतिथ्यावनंतरमासिकंकार्यं सांवत्स
रिकश्राद्धेत्पाकोपक्रमात्प्राङ्मृतस्सूतके
वासंजातेश्राशौचसमाप्त्यनंतरममावास्यां

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

यां कार्यं ऊनमासिकमप्याशौचे विहि
तमाशौचसमाप्त्यनंतरमेवामावास्यायां
वा विधेयं पाकोपक्रमानंतरमाशौचाप्त
वपि कार्यमेव श्राद्धं॥ अथाज्ञातमृताहस्मृ
ऋकालाः प्रोषितमरणे मृताहज्ञाने सति
तन्मासस्य दर्शो ग्राह्यः। मृतमासाज्ञाने
मृताहपरिज्ञाने सति मार्गशीर्षे भाद्रपद
मासे वा माघे वा तद्दिनं ग्राह्यं मरणदिनमा
सौ न ज्ञातौ चेत्प्रयाणादिनमासौ पूर्ववद्ग्रा
ह्यौ भस्यात्तद्दिनमासौ न ज्ञातौ चेन्मरणवा
र्ता श्रवणादिनमासौ ग्राह्यौ मातापितरा
दि= तौ चेत्पुनर्दृष्टौ न दिनमासौ वक्ष्यहो यत्र
सर्वत्रापि कृष्णपक्षमरणे दर्शो ग्राह्यः। शु
क्लपक्षमरणे पौर्णमासी सर्वत्र मृतानाम्

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि.सा. हात्तानिमाघमासदर्शोग्राह्यः अन्योपि
२३ तस्यापिसर्वात्मनामरणामासाद्यत्ताने
एवमेवग्राह्यं अथस्वल्पकालनिर्णयः
तत्रतावद्यस्मिन्कालेयद्विहितंकर्मत
स्यतत्कालेमध्येआरंभसमाप्ती कर्तव्ये
असंभवेआरंभंवासमाप्तिंकुर्यात् अ वा
न्हिपंचदशधाविभक्तेअष्टमोमुहूर्तःकु
तपः कुतपेश्राद्धमारभ्यद्वितीयमुहूर्ते।
समाप्तीयं यदाकुतपादिपंचस्वमुहूर्ते
ष्वश्राद्धकार्यं नसायान्हेनचरात्रौनाति
प्रातः अन्हपंचदशोभागोमुहूर्तः तत्र
त्रिमुहूर्तात्मकएकैकः प्रातः पूर्वाह्णमध्या
न्होपराह्णःसायान्हइति तत्रप्रातःकाले।

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वृद्धिनिमित्तंश्राद्धंहेमश्राद्धंच पुत्रजन्मादौवृ
द्धिश्राद्धंतुतात्कालिकं पूर्वाह्णेग्रामश्राद्धं
दैवं मश्राद्धंच मध्याह्नेएकोद्दिष्टं शूद्रारा
मामश्राद्धंच अपराह्णेपार्वणं पिंडपितृ
यज्ञकरणादिनेसायाह्नेपार्वणं अप्यस्त
इतिनिर्णयः अमावास्याद्वष्टचंद्रासिनीवा
लीनष्टचंद्राकुहूसंज्ञा अमावस्याभूतविद्धा
विद्धाचेत्पूर्वाग्राह्याभूतविद्धाचेदपराह्ण
व्यापिनीपराग्राह्या मध्याह्नादूर्ध्वंत्ताया
मावास्यानंदिनसाभूतविद्धेत्युच्यते अ
त्यंतातिपित्रयविषयेपरेघुरपराह्णेमा
५४ वास्यायाअभावेभूतविद्धापिसिनीवाली
यासायाह्नेव्यापिनीसासर्वैर्ग्राह्या ततो

नि॰अ॰ र्वाचीनत्वेपिभूतविद्धासिनीवाल्यपरा
२४ ह्णव्यापिनीग्राह्या। यत्तुसाग्निकैःसिनी
वालीनिरग्निकैःस्त्रीशूद्रैश्चकुहूर्ग्राह्या। अ
त्यंतन्नानिग्निहोत्रैभूतविद्धासिनीवालीन्
त्वकामध्यान्हव्यापिनीकुहूर्ग्राह्या। ननोर्वा
चीनत्वेपिभूतविद्धासिनीवालीन्यत्वका
मध्यान्हव्यापिनीकुहूर्ग्राह्या। द्वयोरपि
मध्यान्हव्यापित्वेनिष्पिसाम्येसत्ययान्त्यं
नरात्रिरपिग्राह्या। इत्यत्रचसर्वत्रकादिश्वा।
द्विविद्धासंभवासंभवौपर्यालोच्यकार्यौ
५४ दर्शपूर्णमासयोःप्राक्रांतौनिष्पिक्षुचवृद्धि
ह्रासस्वीकारोनान्यत्र। अनाहिताग्नेर्म
रणकालस्यायाभिस्येष्वाद्धन्कार्यं

स्ववाकृतौरेस्त्रिपदा दर्शाश्चयत्र अंतकर्मणि द्वा
हदिनादारभ्यकार्यं त्रिपदा इष्टियंत्रश्रा
द्धतत्परस्मादिवसएवकार्यं तत्र चापरा
ह्णव्यापिन्येवतिथिर्ग्राह्या अपराह्णः पि
तॄणां स्वयंभुवावाक्तः ततोऽस्तमयादीमुहू
र्तव्यापिन्येवतिथिर्ग्राह्या तिथिद्वैध
ध्ये ग्राह्या तिथिसाम्येऽपरा पूर्वाग्राह्या
तिथिक्षयेत्वस्तमयात्त्रिमुहूर्तव्यापिन्ये
वग्राह्या केचित्सर्वकार्येषु पूर्वविद्धाग्राह्येत्या
हुस्तत्रबहूनांतन्न्यायादिदानिष्यंति यु
गादिमन्वादिप्रभृतितिथिविशेषाविहि
५८ तश्राद्धेषुशुक्लपक्षेउदयव्यापिनीतिथि
भृ. ग्राह्या कृष्णपक्षेऽस्तमयव्यापिनीग्राह्या

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शुक्लायनस्य पूर्वविंशतिर्घटिकाः प्रशस्तं कर्क
पदस्यापराह्णे नवनाडीविहितास्त्रीक्रियापि
शुभकार्येऽहृदयनं दक्षिणं कर्कस्य पदोत्तमय
व्याप्तिलीयाह संक्रान्तिरुच्यते नववक
र्कसंक्रान्तिर्दक्षिणायनं दक्षिणायने।
पूर्वाशिशत्र घटिकास्नानदानश्राद्धादि
पुण्यदाः तथापि विष्णुपदं पूर्वाः षोड
शघटिकाः पुण्याः वृषवृश्चिकासिंहकुं
भसंक्रान्तयो विष्णुपदं तुलामेषौ विषुव
र तत्र पूर्वं तस्याः परं तस्य दशघटिकाः पु
ण्याः षडशीतिमुखे पाश्चात्याः षोड
शघटिकाः पुण्याः मिथुनकन्याधनुर्मी
नसंक्रान्तयः षडशीतिमुखं मकरसंक्रा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नित्तनरायणौ अतरायणोपयक्षान्नपाश्चात्या
दिशान्तच्चटिकाऽयनाः अर्क्रीतात्रादूर्ध्वक्रिं
क्रमणोऽसन्नःपूर्वदिनमेवऽयनं अर्क्री
त्रादूर्ध्वसंक्रमणोऽसन्नःपरदिनमेवऽयनं
अर्क्रोत्रावसंक्रमैणोऽसन्नःदिनद्वयम
पिऽयनं संक्रांतिःपूर्वतोवापरतोवा
यथायथासंक्रमणात्तन्निहिनानाऽऽयना
त्पथानथाऽयनपन्नमाः पञ्चाग्रहणाय
नपिवाहाहिऽयनावपिस्नानादिकं का
र्यं व्यतिपातादियोगःकृतमादियोगा
ग्राह्याः विष्णादिकरणानंतथा अपथश्रा
५६ द्धदेशाः दक्षिणाप्रवरणेदेशेतीथ्यादेवा
गहेपिवा भ्रुतसंस्कारादिसंयुक्तेश्राद्धे

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰श्रा॰ कुर्यात्तत्रासन्नतः स्वभूमौ च नदीतीरे देवा
२६ केशवाद्युषिते स्थलीशुद्धिरिष्येत
सरस्वायतनेषु च गोष्ठेषु च विविक्तेषु
तुष्यन्ति पितरः सदा तीर्थं ऋषिसेवि
ते सलिलाश्रमादि भूसंस्काराः केशव
यैर्गारामेध्यास्थिप्रभृतिकुत्सितद्रव्या
पसारणाङ्गारसरत्युहोखननपरिसमूहना
दिगोमयलेपनादयः स्वतोद्विग्णात्र
वरणाभावेपि पित्र्यत्तनत्वासिद्धेपयने
नापि द्विराणाश्रवणात्तत्र कुर्यात् स्वभूमौ
स्वकीयगृहगोष्ठादौ क्रव्यादिभयप्रदेशे
स्त्रीः क्रमपातिविद्देशाः स्वदं किमिह
तुं हितं सर्वाण्यानिरागं पितृं पितृणामिति

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

कौंदिजुसत्रपुंछकंव्यालादिभीति अखरोष्ट्रच
परकीयंचरात्रिमं देशंमनिष्टशब्दंचवर्जये
श्राद्धकर्मणि रुजाशिर्थं छिन्नंपंकिलं
संकीर्णपदार्थनिरैराकीर्णं अनिष्टगंधि
कं पूतिगंधादियुक्तं स्पष्टमस्पिदग्धं पर
कीयंपरपरिगृहीतंगृहगोष्ठादि नलगि
रिसरिदरण्यतीर्थादि तस्यास्वामिकत्वा
त रुद्रिमभिष्टकादिचितं नैरुकचितेपि
नै रुत्तपर्यादतिस्मरणात अनिष्टशब्दं
श्रूयमाणविलापादिशब्दं अप्रकाश्या
श्राद्धदेशाः काशीपुष्करकुरुक्षेत्रप्रयाग
गयागंगाहिमालयनैमिषारण्यश्रीपर्वत
नसमुद्रसरस्वतीगंगायमुनानर्मदागोदा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰श्रा॰ वरीगयादिप्रभृतिषुक्षत्रयपिन्दन्तन्नादि
२७ कामोः श्राद्धंकुर्वः ब्रह्महावाकृतघ्नश्चगो
घ्नातीमद्यपस्तथा स्तेयीगुर्वंगनागामी
येचवालघ्नद्रुहः सर्वेतेनिष्कृतिंयांति
गयायांपिंडपातनात् पिण्याके सक्तु।
भिर्वापियैर्यस्त्रीर्येसकृत्परः यत्रतत्रापि
तयोन्पिंडंनयेद्वलशाश्वतं ब्रह्मसनातन।
गयाश्राद्धंगोयहेमरस्त्रांतथा वासःवास
पुंसांकुरुतेनेमाक्तिरेषाचकर्लविधा गया
यांमीनेःश्राद्धंपृथक्कार्यपित्राडत्रस्य
ज्यायमातुजस्य भर्तापत्न्याः तथापि
वडुहितृस्तगुरुश्वश्रुरवंधुसगोत्रमित्र
सर्वस्मानामपिगयायांश्राद्धंकार्यं पिंडदा

आद्रं॰श्रे

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नवदात्मार्थमपि तिलरहितं पिंडं जनार्दन
नदेवसंति योनिर्द्वेपदद्वव्यस्थापवं निर्वपेत्
अथ श्राद्धार्ह्मबालराणलक्षणं सर्वलक्षण
संयुक्तो विद्याशीलगुणान्वितैः पुरुषत्र
याविख्यातैः सर्वश्राद्धं प्रकल्पयेत् जात
कर्मादिभिर्वस्तुसंस्कारैः संस्कृतः शुचिः
वेदाध्ययनसंपन्नः षट्सुकर्मस्ववस्थि
तः शौचाचारैरतः समाविष्णुसाशी
गुरुप्रियः सत्यव्रतीसत्यपरः सवैब्राह्मण
ण उच्यते न पश्रुतं च योनि श्राप्यतद्
तराणलक्षणं सत्यंदानं दमोद्रोहमानृशं
स्यं ब्राह्मणा अपश्य दृश्यते यत्रैस ब्राह्मण
ण इति स्मृतः गृहस्थो ब्रह्मचारी च यजुर्वे

२८

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ति॰ श्रा॰ २८

दविदिवव वेदविद्याव्रतस्नाताश्च ब्राह्मणाः श्रा
त्ति पावनाः त्रिणाचिकेन पंचाग्निस्त्रिसु
पर्णः षडंगवित् ब्रह्मदेयानुसंतानश्छं
दोगाज्येष्ठसामगः त्रिमधुश्चेति विज्ञेया
ब्राह्मणाः पंक्तिपावनाः ब्रह्मांडपुराणे पि
त्रिणाचिकेतादिभ्यः ...
न तस्य त्रिणाचिकेतादीनां मध्ये एकोपि पंक्ता
वुपवेशितस्तत्र सहस्रात्पंक्तिदूषकान्निरुति
स्मृतिः यथोक्तगुणब्राह्मणाभावे किंचि
द्धीनगुणाश्च वेदविदः पंक्तिमुपवेश्य भो
जनीयाः पित्र्ये च यथोक्तगुणा एव भोज
नीयाः गयायां तु निर्गुणा अपि पितृवत्
एव द्विजा भोज्याः यथोक्तपात्राभावे ...

त्तामहमातुलस्वस्त्रीयश्वशुरदौहित्रजामा
त्रर्त्विग्याज्यशिष्याश्चापिन्यसाचंतश्चश्राद्धे
भोजनीयाः ॥ अश्राद्धार्हाद्विजलक्षणं ॥
नश्राद्धेभोजयेन्मित्रंधनैःकार्योस्यसंग्र
हः ॥ नारिंनमित्रंयंविद्यात्तंश्राद्धेभोजयेद्वि
जं ॥ भविष्यपुराणे ॥ नयस्यवेदोनजपोन
विद्यांचाविशुंपते ॥ सशूद्रइति मंतव्यइ
त्याहभगवान्विभुः ॥ मनुः ॥ येस्तेनापतिता
क्लीवायेचनास्तिकवृत्तयः ॥ तान्हव्यक
व्ययोर्विप्राननर्हान्मनुरब्रवीत् ॥ जटिलं
चानधीयानंदुर्बालंकितवंतथा ॥ याजयं
३९ तिचयेपूगांस्तांश्चश्राद्धेनभोजयेत् ॥ चिकि
पु. त्सकान्देवलकान्मांसविक्रयिणस्तथा ॥ विपणे
हे=

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ नवजीवितौ वज्रपरिस्मुह्यिकौ ग्रयौः प्रोक्तो
२८ ग्रामस्य राज्ञश्च कुनखी श्यावदंतकाः प्रति
रोद्धा गुरोश्चैव त्यक्ताग्निर्वार्धुषिकस्तथा प
क्षी च पशुपालश्च परिवेत्ता निराकृतिः
ब्रह्मद्विट् परिवित्तिश्च गणाभ्यंतर एव च
कुशीलवोऽवकीर्णी च वृषलीपतिरेव च
पौनर्भवश्च काणश्च यस्य चोपपतिर्गृहे
भृतकाध्यापको यश्च भृतकाध्यापि
तस्तथा शूद्रशिष्यो गुरुश्चैव वाग्दुष्टः
कुंडगोलकौ अकारणे परित्यक्ता मातृ
पित्रोर्गुरोस्तथा ब्राह्मैर्यौनैश्च संबंधैः
संयोगं पतितैर्गतः अगारदाही गरदः कुं
डाशी सोमविक्रयी समुद्रयायी वंदी चातै

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

लिकः कूटकारकः पित्रा विवदमानश्च केक
रोमघपस्तथा पापरोग्यभिशस्तदांभिकोर
सविक्रयी धनुर्शराणां कर्त्ता चयश्चाग्रेदि
धिषूपतिः मित्रध्रुग्द्यूतवृत्तिश्च पुत्राचार्यस्त ति:
थैव च भ्रामरी गंडमाली च श्वित्र्यथो पिशु
नस्तथा उन्मत्तोंधकवर्ज्याः स्युर्वेदनिंद
क एव च हस्तिगोश्वोष्ट्रदमको नक्षत्रैर्या
श्च जीवति पक्षिणां पोषको यश्च युद्धाचा
र्यस्तथैव च स्रोतसां भेदकश्चैव तेषां चावा
रणे रतः गृहसंवेशको दूतो वृक्षारोपक एव
च श्वक्रीडी श्येनजीवी च कन्यादूषक एव
च हिंस्रो वृषलवृत्तिश्च गणानां चैव याजकः
आचारहीनः क्लीबश्च नित्यं याचनकस्तथा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ अ॰ कृषिजीवीश्लीपदीचसद्भिर्निंदितएवच
३॰ औरभ्रिकोमाहिषिकः पूर्वापतिस्तथा प्रे स्तथा
तनिर्यातकश्चैववर्जनीयाः प्रयत्नतः
मूषकश्चफलिनान्यश्चापिछिन्नांगश्चाधि
कांगुलिः गलरोगीचगण्डुमालस्यपातित्ता
गश्चसज्वरः स्वंजन्तूपरमेधश्चार्येवान्त्यवेदी
हरिगिरशः चलराश्रमवाहोभ्यः श्राद्धेनैव
प्रज्ञापयेत् स्तेनोब्राह्मणस्वर्णव्यानिरि
कद्रव्यापहर्ता ब्राह्मणस्तुवर्णहर्तुस्तु
पतितपदेनैवाभिधानात् क्लीबः पंडकः
कलिंगवन्नाजयषंडपंटक्लीबनपुंसक की
लक भेदात्प्रोक्ता नवत्रयः कृपणविहानि
आमपयस्त्रीकलावाकूचेष्टः स्त्रीधर्मीयाण

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्त्र

वहासौ पंडकः यस्तु स्त्रियमन्येनसंगसार्थं

योऽर्थयिश्च्यानसेवतेसकीलकः दूर्वलिरव

ल्वाटकः कपिलकेशोवा ग्रामयाजकाः

हीनयाजकाः चिकित्सकावृत्त्यर्थंभेष

ज्यकारिणः वृत्त्यर्थंदेवतार्चनपरोवर्ष

त्रयात्परंदेवलकः कनाखिषपावदत्तौ

स्वभावान्मत्तन्नरववत्तान्दंतौ कानयोः।

भराकृतकर्मश्रोत्रसंबंधाद्विप्रनिषेधः।

वृथ्यपाजीवीवावार्द्धुषिकाः सतिसोदर्येज्ये

ष्ठेचज्येष्ठेकनीयानयः प्रथमंदाराग्निसं

योगंकुरुतेसपरिवेत्ता ज्येष्ठस्तुपरि

३६ वित्तिः विस्मृतवेदोनिराकृतिः ग्रामोप

ज्यु.४४ ग्रामादिवासिनांसंमूहस्तन्मध्येमीमगरामोमे

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰प्रा॰ नरः गतकीर्णीत्यक्तब्रह्मचर्यादिः
३१ वंध्यात्यक्तप्रजाः कौमारसंग्रहबलात्कारे
वलीवर्दस्य पतिर्वलीपतिः पौनर्भ
वः पुनर्भूपुत्रः एकचक्षुः काणः स्तनस्य
चर्महेतुरुपपत्तिः शब्दस्याशिक्षः गुरुश्च
शब्दस्यातिशेषः जीवतिभर्त्तरि ब्राह्मणा
जातः कुंडः मृते गोलकः शूद्रादिजातस्य
न सर्वथापि श्राद्धे प्राप्त्यभावात् कुंडाशी
कुंडगोलकयोर्गृहे भोक्ता समुद्रयायी
वहित्रमारुह्य हीनविशेषः केकरो धूम्र
दृष्टिः उन्मादस्त्वग्दोषो राजयक्ष्मा श्वा॥
सोमधुमेहे भगंदरो जलोदर मश्मरी
तिपापरोगाः मृतभार्योविधुरः ज्येष्ठोप
या

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शृताद्यां धुर्‌वःसीयकीयपारिग्रणीयत्रेसाग्नि
दिधिषुस्तस्याःपरिवेत्राग्रदिधिषूपतिः ॥ ७
त्र एकगुरावाचार्योस्तच्छ्रावाचार्यः ग्रामाशि ।
शस्तामस्याकृष्म भमरवहुदय र्यमयाजि
कोभ्रामरी हृदारोपकोमहेत्यार्यामिति । ध
शेयः वृषली ऽ धर्मस्तस्य त्रोदधलवत्रः
गणानां याजको वेक यजमानोकाहि ।
नवाध्याशाला टियहोवायाजकः नीवस्व
धर्मध्वजी लिंगवाहिय को व्यभिचारिणाया:
स्याप्तेः पुत्रः गडुभान् रोगवशाद्गुरासि स्
स्वैसोवृत्ताधिपसस्य गंतिः खजोभयपादः
३६ तृपरोयोनलैव स्वस्य यस्कः कोकव्यानीलो
भु.अ कुर्वस्त्रिसस्यो: एतयोकोत्विं ग्रुषिपकाव

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि-श्रा-पवेशितैसर्वापिपंक्तिदुष्टाभवन्तीत्यर्थः
२२ अतएतेपंक्तिदूषकायत्नेनवर्ज्याः अथ
श्राद्धाहद्रव्याणि कल्लाःतिलमाषाम्
मुग्दाःकुलत्थाःनिष्पावाः व्रीहियवनीवार
प्रियंगुउड्पांश्यामाकगौरसर्षपाश्चेति
धान्यैषुप्रशस्तानि गुडखंडमत्स्यंडिका
त्वक् पत्रैलालवंगहिंगुकुंकुमकर्पूरम
रीचसैंधवकृष्णाजीरकाणिसर्वा
रद्रव्येषुश्रेष्ठाणिद्रव्याणिदधिदुग्ध
नकचूर्णानि माहिषंलाजं इक्षुरसपा
नकानि अविसावत्सहिनमघवस्ते
नसंभृतमभक्षाणिद्रव्यपदेषु यत्नसम्मि
यालयाकेवाःप्रफलाहतेलामलककपि
मा=
(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नारिकेरं चैव द्रवं सहकारकदलीफलराजा
दनारंगशृंगाटाविभीटाखोटद्राक्षाचैरु
कत्रपुसराजजांववेलुदानि फलेषु ॥ बिल्वं
क केलुवालुकं लंडुतरराक्तबिवसमांविश
वेश्चाकुरद्दीरिकाहीरकाकोलीश्रक
डपिंडालुतैवैरुवाड्डकश्वेतमूलकहरि
द्राक्षंजगराजकोशीतकीकोशातकेषु ॥ कंक
मकर्पूरांकुरहरिचंदनडष्णकाचजाज
तैपत्रेषु ॥ पद्मोत्पलमालिकापुष्पिकाश्व
तपत्रचंपकातिगंधरूपसंपन्नान्याषि
यान्निऋभाविजात्पुष्पेष्विषु ॥ आम
३३ आम्रातकान्ताश्रीवानपिंडेषु ॥ निर्यास
पृ॰ श्री॰ गुग्गुलचंदनसारकर्पूरपाकलाकपत्रे

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ प्रा॰ मकोशीरसंवंगआर्यगव्यतिरिक्तास्तु
३३ गंधिद्रव्यजात्मात्तो हस्तवालाग्नवचूर्णि
श्राचूर्णाः चूर्णानि तमैलोह्य धीस्त्रैतस
म्टकादीपाः अपरिरक्षित्तमहत्तमकारु
धौतंसौवर्णं धौतं दुवर्तुलं कौशेयांसित
रक्तं स्त्रहारकर्पासजम पाश्चादने अ
थावेयत्रोपवीतं वा रवड्गश्रृंगसंभवा
निभारिसहितं सन्ताश्रभृयानिसवादिहो
डुंबरोश्वमदत्नसंभवानि पूर्णोद्भवाष्ट्रा
५ चूर्णपात्राणि सौवर्णानि तुराजतानि वा
दार्पणा श्रात्पलाचिके परिमार्कांकार
निर्मितानि अभावे पलाशपत्रपर्भ
पत्रकदलीपत्रमयानि वा श्रीमद्भावप्या

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नानि नैपालकंबलांकंबलाः पलाशाम्र
कुवर्जंयाज्ञियवृक्षपीठानिवाक्कासना
नि भक्ष्यैर्भोज्यैर्लेह्यैश्चोष्यैः पेयैस
खांडवैः ग्राम्यारण्यैरोषधीभिश्चमासं
संतर्पयेत्पितॄन्द्वौ मासौमत्स्यमांसे
नत्रीन्मासान्हारिणेनतु औरभ्रेणाथ
चतुरः शाकुनेनाथपंचवै षण्मासां
श्छागमांसेनपार्षतेनेहसप्तवै अष्टावे
रोयतव पयोमसेनमासैकाउ दशमा
सांस्तुतृप्यंतिवराहमहिषामिषैः शश
कूर्मजमांसेनमासानेकादशैवतु संव
३४ त्सरंतु गव्येनपयसापायसेनवाध्रीण
पु- सस्यमांसेनतृप्तिर्द्वादशवार्षिकी का
(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि·श्रो लघुशाकं महाशल्कं खड्गलौहामिषं म
३४ धु अज्ञानभ्यायैवकाल्येनोभून्यन्नानिच
सर्वशः यत्नुकाठिन्यानि ग्रायाद्दैवै
यत्तैनखंडयित्वाभक्ष्यतेतद्भक्ष्यं यथा
मोदकं ... चोतं रवेकलं कास्सीयभोज्यं
यथाभक्तादि रसनायांविस्वदमामात्र
रसतीयं लेह्यं यथावलेहादियत्तुव
दनव्यापारमात्रेणासमात्रपानंतच्चो
ष्यं यथाइक्षुकाण्डानि मुखमारुतमा
त्रप्रसर्पपेयं यथाक्षीरादि सामामांस
धान्यफलमूलादिनियासः खंडशः सु
ऊव्रीहियवतिलमाषवियंगुगोधूमाः स
प्तग्राम्यौषधयः उरभ्रोमेकस्तत्समोदभे

एवं शाकुनिः पक्षिविशेषः तस्येदं शाकु
नं एषतश्चित्रमृगस्तस्येदं पार्षदं एणी
हरिणीतस्या इदं ऐणेयं रुरुर्मृगविशे
षस्तस्येदं रौरवं कार्श्रीपालद्वारपांतिनीणामड
कं यथाहि त्रिपिवांत्विंद्रियक्षीणांरस्य
स्याग्रेचरतया रक्तरवर्णस्त्वराजेंद्र छागो
वार्ध्रीनसं विदुः मुखेन सलिलं पिबन्नूर्ध्व
वत्स्याकर्णाग्रयोजलस्पर्शात्रिसात्रि।
पिवत्यतश्चायं ‹ंकीर्न्मसीसनाम्नैस्युतान्न
मः महारल्कं पृष्ठभागस्थूलकोकिसत्
शवद्वास्थि शाकलान्वितं वामतस्याविशे।
षं स्वड्गो गंडकः लोहो लोहितछागः मु
खनामनीवाशाह्यारयगच्छभवं वधान्यं स्राप

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ प्रा॰ प्रायश्चित्तविधानानि यथोक्तवादिनां प्राप्तं
३५ यन्नित्यं धनमुपार्जितं महन्यायकन्याशुल्को
छंदोबंधनात्रविगर्हितं पितृपर्वमप्रयच्छेत्
उत्कायच्चाप्युपार्जितं वेदविक्रयजं नेष्टं
यच्चाहीनविक्रितं दर्पणं स्वल्पन्यायोपार्जितं
रपैयच्च प्रायं क्रियते नरैः तण्णानि नेनवा
डालभल्क साधाम्प्रयोनयः यावनालवि
दलकलापकाल च्छकोद्रवकुवरीमसरात
सीचणाकवणकवर्णकुराजमाषास्ति नः
नैतरनिष्पावगवेधुकात्रिभेन रमञ्जमा हसो
षावंशीजं छकसोपपदधान्यपादानि
धेयानि धान्येषु प्रातिविधानानि पिप्पं
लीकृष्णजीरकराजतंबपनागरविभुत

वराह्नत्रिमतवराणानियवक्षाराप्पक्षारा
क्षेत्रसंस्कारेषु कांजिकतुष्टोदवैलानि।
पर्युषितमद्यमेवर्ज्याहृतमभ्युचितभावेनमं अ=
भेक्षमानिकलुषमप्रकृतिस्थमेकमावीपः
नापर्याप्तंपललंसास्थितंचससतिलं मैष्णु
नैष्टावत्याग्रसवान्त्रमरतिक्रान्तानिक्रांत
दशरात्राण्याः यावद्वत्सशोकं मतवत्सायाः
स्वयंप्रदत्तराणायाः यमलजननव्याविद्धहीणः
प्रायोगेक्ष्यात्रिरिक्तानां नदीराणिसूतिका
नन्दस्पृष्टानिचेतिद्रव्येषु कपित्थजंबीरवी
जपूरकाणिफलेषुच मधुपाष्टिशिग्रुशान
पुष्पापटोलपलांडुकूष्मांडनिर्गुण्डीलंकुलीय
कासितमूलकवृत्ताकचिंचिक धत्वाकप्रभृति

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰आ॰ काञ्जिनगंजनंराजसर्षपञ्जासुंभकुंभीक
२६ लंबिकालाबुलशुनवंशांकुरकोविदा
रनारिकनालिकाः शाके स्वभिषवाश्च
दुर्गंधिकटुविरसनीरसानिसर्वेषु क
कंटकुरंटकाटरूषाबिल्वजयश्चापामार्ग
चतुष्पथपरमश्मशानपादपप्रभवाणिदु
र्गंधानिश्चगंधानिकमलवर्जरक्तानि
रूपाणिचसर्वाणिकुसुमानिकलसीश्च
मुखानिपिंडेषुप्रतिषिद्धानि अथप
रिभाषा कुर्वीत देवसंयुक्तंश्राद्धंप्रयत्न
समन्वितः कृत्वोछिष्टानिपत्रयत्नम
वाहनविसर्जने दद्यात्तांसौमनस्यंच
बिनान्यदैवपूर्वकं इष्टिश्राद्धेकनंदं

त्नः संकीर्त्यौ वैश्वदेविकौ नांदीमुखेस
त्यवसू काम्यौ च धुरिरोचनौ ७ हुरव
आर्द्रवाश्च पार्वणो समुदाहृतौ नैमित्ति
केकालमावेवं सर्वत्रकीर्त्तयेत्न वसु
रुद्रः स्तथ्यादित्यः पित्र्यादिवितये क्रमा
त् मातामहादि मात्रादित्रये च स्मृत
मर्हन्ति पिंडदानेनवरुणप्रजापत्यमन्त्र
यस्तोष्या सूक्तस्तोत्रजपं त्यक्त्वापिंडद्रा
रांच रद्विराणां आहुतानां स्वगतानांच वि
नाचपरिविषराणां किर्तिनं सोमनस्य माशि
षांप्राप्यनिमथ्या विप्रप्रदक्षिणां चैवरव
२ सिवाच्चनं कांविना पित्र्यमन्यमत्रकार्त्त
(३-४१- वंप्राचीनां वीतिनां सदा दैवेपवितेन

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ज्जुनीदैवेकर्मणियोजयेत् विभुज्याद्वि
गुणीकृत्यत्रीणित्रीणितुपेटके उप
मूलंसकृल्लूनंतंबर्हिःपिंडेकुशास्यते
पवित्रेस्थइतिछित्त्वामगर्भंयत्कुशाद्व
यं कुशाग्रयोरांप्रादेशमात्रंतत्स्यात्प
वित्रकं पवित्रेस्थोवैष्णव्योसावित्र
र्वःप्रसर्वउत्पुनाम्यछिद्रेणपवित्रेणसू
र्यस्यरश्मिभिरितिपवित्रछेदनमंत्रः
कृत्वाचापदक्षिणंजानुप्राग्विदध्यात्त्र
दक्षिणं यज्ञोपवीतीस्वाहेति दैवंकार्यं
चैवस्तथा प्राचीनावीतिनापित्र्यंस
व्यजानुनिपात्यवादक्षिणास्येनकार्य
व्यमप्रदक्षिणनास्तिलैः देवपद्वदि

णादिस्यात्पादजानुंसमूर्द्धनि । शिरोसंज्ञा
नुपादेषुवामांगादिषुपैतृके कुलपेश्रा
द्धमारभ्यरौहिणान्तसमापयेत् खस्त्वपं
क्तौपंक्तिमुख्यांष्ठहेतसर्वानप्यापिवा म
ध्याद्भुःखड्गपात्रंचत्नप्यानेपालकंबलः
भी रूप्यंदौत्तिलागावःकृष्णाछागाजिने
मधु पविरखाकरणांवेत्तिपितृहरणांन्त
क्षितिहितवः पितृभ्योमिरिवलंदद्यात्स्व
धाकारेणसर्वदा अर्घ्यमासनेचैव
वर्जयित्वापवित्रकं श्राद्धारंभेवसानेच
पादशौचार्चनेत्रयोः विकिरेपिंडदाने
३८ चकुर्यादाचमनंदत्वा नेमत्र्यप्यममो
वधिशेषगणिकसलालस्नात्त श्राचांत

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्रि·श्रा· आकुशांस्तन्नाग्रेणैव दर्भांल्लधारये
३८ न भुज्यंतेशिवसृजांते पिंडांतेविकिरेत्त
था अनुलेपमलोत्सर्गषट्पवित्रकुशां
स्त्यजेत् एषश्राद्धेव्यासनैषस्त्रीचतुर्थी
चैवकल्पत आवाहनेद्वितीयाचशे
षसंभवाध्ययःस्मृताः अन्वष्टकासुवृद्धौ
चप्रतिसंवत्सरेतथा महालयेगयायां
५५ वसपिंडीकरणात्पुरा मातुःश्राद्धं पृ
थक्कुर्यादन्यत्रपतिनासह नमातृम
हवर्गस्यपितृवर्गस्यवाभवः श्राद्धंकु
र्यात्केवलस्यवयोदर्श्यांकारोचत उपा
ध्यायगुरुश्वश्रूपितृव्याचार्यमातुलः
श्वशुरभ्रातृतत्पुत्रपुत्रादिकशिष्यपो

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

षकाः भगिनीस्वामिदुहितृजामातृ
भगिनीसुताः पितरः पितृपत्नीनां
पितृमातृश्वश्रूपास्वसा सखि व्यदृशि
ष्यानुक्तास्त्वैवमहालये एकोद्दिष्ट
विधानेन पूजनीयाः प्रयत्नतः अप
त्रायेष्वताः केचित्स्त्रियोवाभकृयस्तथा
तेषामपिचदेयं स्यादेकोद्दिष्टेनपार्व
भिक्षुकोब्रह्मचारीवाभोजनार्थमुपा
स्थितः उपविष्टेष्वश्राद्धकामंतमपि
भोजयेत् भिक्षुकोयतिः उपविष्टेषु
निमंत्रितद्विजेषुश्राद्धभूमावितिशेषः
श्राप्नातिप्यपरोहितेश्राद्धेभुंजतेयोद्विजोत्त
५ माः वृथातेनान्नपाकेनकाकयोनिंव्रजे

तित्तेऽप्रातिथ्यरहितेऽप्रतिथिलक्षणात
द्वित्तविप्रागमनेसतितत्पूजारहिते आ
जघातिथ्यरहितेइत्युक्तेनावाप्तिरहित
इति आतिथ्यंचातिथिपूजा ततो
असत्यातिथ्यौतत्पूजाकरणेयं अल्प
प: पितृशुश्रूषाकरणवत् अतिथे:
पुरुषप्रयत्नसंपाद्यत्वाभोचरस्य विधि
प्रतिषेधयोरगोचरत्वात् संपादित
स्यवक्ष्यमाणलक्षणाभावेनानतिथि
त्वात् अतःकाकयोर्निंद्यजंमनिषे
धभयाद्येकेचिदतिथिकल्पयित्वातो
जयंतितदत्याज्यं अतिथिलक्षणात्
अज्ञातकुलनामानंतोकालसमुपस्थि

तं शुभेच्छुमागतं श्राद्धे याचमानमथ किंच
तं श्रमार्तं श्राद्धकर्तातिथिं संपूज्य शक्तितो
बुधैः तत्कालसमुपस्थितं तं समित्वस
लेयामान्तरादागतं श्रागतं स्वयमेवंदा
तर्थं हन्याम् नकोचिदानीतमित्यर्थः
दुर्गन्धि फेनीलं क्षारं पंकिलं पल्वलोदकं
लभन्ते यत्र गावो त्वरान्नि रक्तं यच्चैवं गच्छति
यत्र सर्वापि चोन्नस्ट्स्ं यच्च प्राभोज्यमपि पा
नचं न दुज्यं सलिलं तान्न सदैव पितृक
मणि नाश्रोद्धितं स्पर्शात् किंचिन्न वदेन्मा
नुषीगिरं नचोद्धी द्वितन् भुंजानं न चैवाश्रु
णि पातयेत् त्यजेत्क्रोधं प्रमादं चन श्राद्धे
त्वरितो भवेत् यदिवाग्यमतोकेस्त्याक्षा

नि॰श्रा॰ होमार्चनादिषु आहरेद्वै सर्वमंत्रसम
४॰ रेद्वायुभक्ष्ययं यस्यस्मृत्याच्चनामोः
जपात्तपोयज्ञक्रियादिषु न्यूनंसंपूर्ण
तांयान्तिसद्योवंदेतमच्युतं आदिमध्या
वसानेषुश्राद्धस्येदेमृदा ह्लैवेत् जंम्रद्वम
यंपक्कवीतभाजनंदैवपित्र्ययोः पला
शोत्थोविनालस्तुः सर्वपात्राणिभोजने
खड्गश्रृंगमयंहोमंरौप्यंताम्रमयंतथा
खदिरोदुंबराश्वत्थपात्राणि पितृकर्मणि
मण्यश्मसन्मयानिस्युरपिपर्णमयुक्त
ष्या कौशेयक्षौमकार्पासंदुकूलमहति
तथा श्राद्धेष्वेतानियोदद्यात्कामानवा
प्नोतिपुष्कलान्उपवीतंकटौकृत्वाऽ॰

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

यज्ञोपवीतानुलेपनं द्विजानां यजमानस्ततः पाणिना स
कुशेनवा एकैकशो द्विजोऽश्नीयात्त्रिरासाः पिप्र
रोगतः तिर्यक्कुण्डं तत्र प्रादुर्भूतस्कंधोमालां त
थैवच तिरापः पितरोयांति तृप्तावहूथलीप
लिं नतिपुत्रकः शिरवाकर्णमाल्यांशिरसि धार
येत् गोत्रं नामच संबंधमिदमन्नं ततः स्वधा पि
त्रक्रमादुदीर्यति स्वसत्त्वाद्विनिवर्तयेत् तत
दत्वाततः पश्चाद्वालवणाद्व्यंजनादयः दातारंनो
पतिष्ठति भोक्ता भुंजीताकिल्विषं नापवित्रे
रानैकेन पाणिना तु विना कुशं नायसेनापि
पात्रेण प्रागन्नं परिवेशयेत् अपेद्दितं द्विजोमो
हाद्भुंजानोत्पाचरेत् अपेदितं तयोर्दद्यात्पाष्
मौपितृभ्यां ततो यावत्संधानिषेधो वा कर्तव्यः
यो

१६
५. पौ.

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

श्रु

ति॰ श्रा॰ हस्तसंज्ञया नवदेत्तु चकुं कुर्यादिनश्रौविरमेत्त
४१ व या कहूषामविदद्दंनेय्यावत्यावं नमुच्चांतिः
मश्नंति पितरस्तावद्यावन्नोक्ता हविर्गुणाः
अयं हविर्गुणोक्ति निषेधोभोक्तृप्रमाणाना
मेव तेषां हि स्वाति वाचनानंतरं ज्ञविष्ण्वा
मावि धानात् निर्दृत्तेन नयाश्राद्धे वक्तव्यं
शोभनं हविरिति दत्त्वा परिवेषणासमये रु
चिर्जनतापर्यहविः प्रशंसनीयामिति विधाना
त्र तथ्या हि भक्ष्यभोज्यगुणानुक्त्वा भोजयेद्धु
ह्रव्याद्र प्राने: एष कृष्टप्यकृच संवेधकुर्या
देभ्यः प्रोचनामिति नचात्यंताधिकं दद्यादु
दानीति निकीर्त्तयेत् आनीयदर्शयेदग्नेषा
त्वेच्छां परिवेषयेत् यदन्नः प्रकाषोरात्जनादन्ना

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्तस्यदेवताः नित्यश्राद्धेनतोवस्तानियमो
नैवविद्यते कर्यादिसंपदन्नमोवापरमन्यस्तश्रा
श्राद्धकर्मणि स्पष्टमन्नहणमप्यन्नतीनमुद्धा
टितंतस्या पार्वणंदद्धाव्रजत्यामुपितरप्रशंपंः
तिच पापांत्पुत्रीकितंयत्र पिंडवोहिकुशास्का
शाःदूर्वामुंचा मवल्कजाः प्रशस्तानकुशास्त
स्याद्दूर्वापुत्रार्पितकचित् एकादशपंचसु
दर्शपागयाहपत्निकयोर्न्त्व विवाहेविहित
मासात्यजेयुर्धदिशोवाहि सपिंडाःपिंडनिर्व
पमोजीवंपेयडेवाहि पुगादिषुमध्यायांत्वाः
विषुवत्ययनेतस्या ससराणिकुचकुर्वीतापिंड
१४ निर्वपरांतांहि स्वधावाचनलोपोत्रविकिर
स्तुनलुप्यते अन्नत्यप्रदक्षिणात्स्वास्तिसोमनस्य

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

यथास्थितं महालयेगयायांश्राद्धेऽन्येन श्राद्धे दर्शा
दिके पिंडशब्दप्रयोगस्यादन्नमन्यत्रकीर्तितं।
न गोत्रस्यत्वपरिज्ञाने काश्यपंगोत्रमिष्यते
यस्मादाह श्रुतिः सर्वाः प्रजाः कश्यपसंभवाः
पृथिवीषत्पितावाप्यसपितामहांनविदामत्त
श्रामिघातापिपरिज्ञानेदिविषत्प्रपितामहः
पित्रादीनांनामयदानज्ञायतेतदाऽमुकसगो
त्रास्मत्पितः पृथिवीषत्ततो पितामहोऽ
न्तरिक्षसत्प्रपितामहःदिविषत्प्रयोगः कार्यः
आमंत्रितोजपेद्दोग्ध्रीमासीनस्तुनिषेधगिरः
कथानश्रुतिभुक्तेकश्राद्धभोक्तानालिप्यते
दोग्ध्रीतिआब्रह्मन्ब्राह्मणसाहत्यादीनांयजुषा
मुपलक्षणं निषेधगिराइति नमः कालतापते।

त्वादीनांचकायानइतिकथानाश्चित्रकाभवदि
त्यादीनांमध्यांदशकृत्वः पिवेदायोगायत्र्याश्रा
द्धमुद्विजः ततःसंध्यामुपासीनजपेद्वाज्ञकुर्या
दपि चालयोद्धकपात्राणिप्रण्यमंत्वातिवाच
नात् सर्वेस्तामैनकाधिष्ट्संमार्ज्यनिखलेद्भु।
वि श्राद्धकर्त्तश्राद्धशेषंभुंजीत्तावश्यमेवहि
श्राद्धंजानीत्यदत्तवाभुंजानोनरकंव्रजेत् प्र
भुःप्रथमकल्पस्ययोनुकल्पेनवर्त्तते नसां।
परायिकंतस्यदुर्मतेर्विद्यतेफलं इतिश्राद्धप
रिभाषा शुभमस्तु अथपश्राद्धादिनात्प्राचीन
दिनकृत्यं तत्रश्राद्धदिनात्पूर्वेद्युर्विवर्जितदंत
९३ काष्ठः श्राद्धमष्टमिपाकमष्टमिंचाविविक्तीपरि
ञ·श्रा· कल्प्यगोमयेनोपालिप्यदवडुपलोलूखलंमुस

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्रि॰ श्रा॰ लङ्कं डनाशिलापेषणं यंत्रदर्वीप्रभृतीनि निर्लेपा
४२ निभुवीनि विधाय नूतनभांडानि समाहृत्य श्रा
द्धपयोन्नमाणानन्यदार्घ्यांश्च संभृत्य विहित
वस्त्रादिशौचः सर्वस्मिन्परिजनेऽप्येकवानिता भुं=
मिषमेकवारं भुक्त्वा पूर्वेद्युर्ब्राह्मणान्निमंत्रयेत्
तत्संभवे श्राद्धदिने वा प्रातर्निमंत्रणं स्मृति
श्रुत्या पयोत प्रदोषात्ते स्वकाले शायित्वा द्वि
जान् युग्मानपसव्येनापि पूर्वं निमंत्रये
त् भवद्भिः पितृकार्ये नः सपाद्यं श्च प्रसीदतः
सव्येन वैश्वदेवार्थे युग्मांस्तत्र निमंत्रयेत्।
पित्रादेः सप्त पंच त्रीन् एकैकस्यैकमेव वा दैवे
द्वे चत्वारो त्रीन्वाप्येकैकमुभयत्र वा प्रार्थयेत्
वाप्येकं ब्राह्मणं ब्रह्मवित्तमं दद्विरां चतुर्णां वि

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सबं

द्वि= ष्ठः वैश्यैस्त्रियस्तथा पादावादाय वैश्यो हि शूद्र
स्य प्रसादतिमात्रत्वत्तो ऽथ स्वयं पुत्रः शिष्यः सा
वर्णो वा द्विजगृहानुपेत्य भवद्भिः पितृकार्यं
नः संपाद्यं ग्रः प्रसीदन्त्विति प्राणायामपूर्वकं
प्रार्थयेत द्विजोपि श्राद्धभोजनशक्तो ऽसत्याम
नि येनामंत्रितो नापक्रामेत् अशक्तावपक्र
मेत्तान दोषः कृतोनिमंत्रापित्ता प्राचीनावी
तीदक्षिणाभिमुखः सव्यंजान्वाच्योदङ्मुखः
स्य द्विजस्य दक्षिणाहस्तेन सव्यं जानूपस्पृश्य
अमुकगोत्रस्यामुकशर्मणोस्मत्पितुः
सपत्नीकस्य श्राद्धं त्वया क्रियतामिति वदेत्
तथेति प्रत्युक्तिः प्राप्नोतु भवानित्युक्तो प्रा
प्नवानीति प्रत्युक्तिः एवं मयापि पितुरपि पिता

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि·श्रा· महस्यायंप्रपितामहस्येतिनिर्द्धारणांविधाय।
४४ मातामहब्राह्मणांनिमंत्रयेत् यावत्संख्या।
श्चपितृब्राह्मणास्तावत्संख्या एवमातामह
ब्राह्मणास्तथैवनिमंत्रणीयाः यदाएकोवै राशि=
श्वदैविकेएकः पित्र्येतदामातामहेप्येकोब्रा
ह्मणोनिमंत्रणीयः यदातुसर्वाण्यपित्वनेक
एकद्विजस्तदावैश्वदेविकमन्नपात्रेपिदीप्य नि=
श्राद्धद्वयमेकेनैवकुर्यात् अप्यपयज्ञोपवीती
दक्षिणांजान्वाच्योदङ्मुखः प्राङ्मुखस्याद्विस
दक्षिणजान्वपस्पृश्यदेवेद्दक्षणाक्रियन्तामि
त्यादिवैश्वदेवाद्विजोनिमंत्रयेत् तदनंतर
मक्रोधनैःशौचपरैःसततंब्रह्मचारिभिः भ
वितव्यंभवद्भिःश्रममयाचश्राद्धकारिणा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सर्वथायासविनिर्मुक्तैः कामक्रोधविवर्जितैः
भवितव्यं भवद्भिर्नश्चोभक्त्विश्राद्धकारिणा इ
तिनियमान्श्रावयेत् व्यापारांतरपरित्या
गः शश्रद्धधानपाषंडाद्यभाषणांमनोवाक्
कायकर्मभिरहिंसानिमंत्रितब्राह्मणापरित्या
गः तांबूलक्षुरकर्माभ्यंजनदंतधावनपरि
त्यागश्चेतियजमाननियमाः निमंत्रणामभ्यु
पगम्यातं पक्रमणां श्रन्यत्राभोजनं एक
त्रनिमंत्रितस्यान्यैषामाभामन्त्रादेरप्यग्रहणं
श्राहूतस्यकुतपकालानतिक्रमणमिति
द्विजानियमाः निमंत्रणाङ्कुपरिश्राद्धाद्व्याति
रिक्ताभोजनं पुनरभोजनेसत्यवादिताशौ
चमानशोस्यमत्त्वरितत्वमस्नौस्वदारेष्वपिनि

श्रा॰ =

४८

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ युक्तस्यापि मैथुनाकरणं विशेषणत्तस्तद्धा
४५ याः परिग्रहणाश्रमस्वाध्यायाद्धौर्यकले
हद्यूतभारोद्वहन प्रतिग्रह प्रमादमदमोह
लोभाहंकारकार्पण्यस्तेयं वर्जनमित्युभय
नियमाः एतेचानिमंत्रणात्प्रभृतिश्राद्धदि
नभुक्तान्नपरिणामपर्यंतंनिमंत्रयितृनिमं
त्रितिनाभ्यांनियमाःकार्याः अथश्राद्धदिनक
श्वो॰ = त्यं ततःस्वंभूतोस्वयंवर्जितदंतधावनउद्ध
र्त्तनस्नानीयात्तिलामलककल्कांस्तानाश्रा
द्धसंभृतान्कृत्तश्मश्रुनखेभ्योनिमंत्रिताधि
भ्योवैश्वदेवपूर्वकंप्रेष्यैः प्रदापयेत् गोमयो
पलिप्तेसर्वतः प्रकीर्णतिलेसन्निहितवभूवस्त
मुचिसवर्णाहतसलिलदातलितानिरिपलोप

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

करोत्पदूरोन्नसारितवीभत्ससमत्सारिमर्त्यचूर्णशु
द्रुशद्रूपनिपतितपाषंडखंटकारणकुष्ठिम्लू
हंत्राक्षिप्तविकुष्ठिरजस्वलाश्वैरिणीसंकीर्णयो
कुकवामनाच्छिन्नहीनातिरिक्तांगपशुविड्ड
राहखरकरभकरटकुक्कुटश्वनकुलविडालनी
लकषायवाससिमहानंससचेलं स्नातपत्नी
कोयजमानस्वयंपाकमारभेत अत्रसंभवे
नुष्ठानेविभिःस्नातैःसवर्णैर्वाकारयेत् मंत्र
चित्रसंस्कारमतिचमत्कारकारिबहुप्रकारवे
सकरसारव्रीहियवगोधूमविकारप्रायप्रायो ५
ग्यकूलमूलमुकुलफलकुसुमकंदलदलशा
२६ कलालपितानन्यव्यंजनमतिरुच्यकूर्चिका
पु. पानकपायससरलरसालमासितातिलमुद्ग

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ खड्गछागमेषामेषाविरचितपाकविशेष
४६ सूपान्नमरिचगुडखंडमत्स्यांडिकाहिंगु
सैंधककर्पूरकुंकुमेलाधूपादिसाधितभक्ष्य ने
भोज्यलेह्यचोष्यपेयाद्यनेकभेदभिन्नं गंध
वर्णरससंपन्नमन्नानिष्पादयेत् नित्यश्रा
द्धेयथाशक्तिसंपन्नं देयं श्राद्धार्थपक्वम
न्नं श्राद्धं देवं देवताभ्य एव प्रदेयं नान्यकार्ये
नरैर्विनियोज्यं ततउद्धृत्यवैश्वदेवादिकम
पिनकार्यं पूर्वप्रतिषिद्धावीभत्साह्वयः श्रा
द्धेदेशादपिसमुद्धारणीयः प्रमादादपिते
नलौकिकानि पाकादीनि श्राद्धानर्हत्वेनत्या
ज्यानि श्रापादिपाकोत्तरान्तसंपत्तौगोरसर्व
पक्वसलिलैरवकीर्यप्रशस्तमस्तनिकाभस्म

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

हिरण्मयदर्भसंस्कृतैर्जलैः शुक्रवत्यादिभिः प्रो
क्षणं कुर्यात् शुक्रवत्यो यजुर्ब्राह्मणः पावमान्य
स्तत्समाः एताभिः प्रोक्षणं कुर्यात्तत्र यदी
नां च दर्शयेत् एतोन्विन्द्रं स्तवामेत्याद्याः शु
क्रवत्यो यद्देवा देवहेडनमित्याद्याः कूष्माण्ड्यः
पवमानः सो अद्य च न इत्याद्याः पावमान्यः
नरत्समं दीन्याद्याः तत्समाः अपवर्ज्या
न्नानि अतिशुक्लोग्रलवणानि विरसं चाप्यसं
स्कृतं गंरसजसत्नाम सं चैव विशुष्कं च विलंघि
तं आसनारूढमन्नाद्यं पादोपहतमेव च
अमेध्याद्यागतैः स्पृष्टं प्रत्यक्तलवणीकृतं
क्षिः स्विन्नं परिदग्धं च तथैवाग्रावलेहितं
शार्वरीजं तु पाषाणाश्मश्रुकेशाद्युपद्रुतं

९८

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ प्रा॰ वाग्भावकर्मकुर्कुंचकुष्ठैरुपहतंतथ्या वास
४७ सोचोपधूतंवयत् चूतादिनखवच्युतं एके
नपाक्षीणादंतपाक्षीणापरिवेषितं यद
प्याहृत्यमेतानिवर्ज्यानिश्राद्धकर्मणि सक्तु
धानापयोपूपादधितक्रकृसरादीनि विनाव
स्नेहपक्वेनक्रीतमंत्रेनशस्यते फलेक्षुवट
कापूपाधानान्नक्षीरपायसं स्नेहपक्वानि स
न्त्यंशमन्नाप्यपर्युषितं व्रजेत् क्रतिशुक्तं वि
स्पष्टा: रकालावस्थानं वशान्नसमुत्पन्नासमीचीन
रसगंधान्तरं उग्रलकशाकानि द्वारतयोवे
गजनतं कंदमूलवर्णान्धुष्मान्नीदुणाकू
हविदाहन्नंराजसं उच्छिष्टमशुचिष्पृष्टंविर
समन्नंतामसं उपारिगत्याक्रांतंलेखितं भो

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

जनभाजस्नापनार्थमृदादिमदासनस्थमौ
सनारूढं पश्यन्नभोक्तुमुद्यो जिनलवणंप्र
न्यद्लवणीकृतं द्विवारंपक्वं द्विस्विन्नं यन्ना
न्नौपमन्नंव्यंजनंवायत्प्रकारपाकसाध्यंतद्व
न्नः पाकस्यावृत्तौद्विःस्विन्नमुच्यते नसमा
नप्रकारांतरेणापूप्यमजलतैलाभ्यांपक्वंशाका
दिनद्विःस्विन्नं आर्द्रतंभोजनकोपानीयपरिवेवि ना
तं दर्भादिशून्येनपाणिमात्रेणपरिवेषित
मित्यर्थः अथपश्चमुहूर्तकृत्यं नवाङ्कः ष
ष्ठमुहूर्तकर्त्तानिद्रादौनित्यस्नानंकर्मागस्ना
नेवानिर्वर्त्यप्राङ्मुखीस्वयमुदकमाहृत्यप
९८ त्न्यासह शुचिशुक्लवासाः संनिहितवह्नि
प्र·श्रा· कांस्यभागेप्रदीपितदीपस्त्रौचाविवर्त्तितोम

यीपलिप्तेश्वाकृदेशेउत्तरतःसमूलान्सशाडु
पमूलांश्छिन्नांश्चदर्भान्निधायकृष्णतिलान्त
न्नमधुगंधपुष्पधूपाछादनानिखड्गम्पं
गार्घपात्राणिजलपात्रंचकृष्णाजिनोप
रिसंस्थाप्यतेपालकंवलादीन्यथासना
नि छत्रोपानत्कमंडलूनिभोजनपात्राणि
दौर्मत्स्यंचेतिसंभारानुपकल्प्यतदुत्तरत
न्नप्रपाकभांडानिस्थापयेत् श्च्यापरा
ह्णमुहूर्तकृत्यं नवकुतपेसर्वसर्वारातूना
नकृतान्तिलकान्द्विजान्प्रत्युद्यानेनसत्कृ
त्यपृथक्पृथक्कृत्वागतमितिब्रूयात् स्वा
गतमितितैःप्रत्युक्तेरथ्यारज्ञोपवनयता
यपाद्यंप्रदायाचमनीयंदद्यात् द्विजाङ्घ्री

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

न्त्रप्रस्थितगोमयमंडलेचरणक्षालनान्तंसर्व
मपियज्ञोपवीतिनैवकार्यं ततःप्राक्प्रदेशा
पुरतोगोमयगोमूत्राभ्यांचतुरस्रंद्विहस्तमा
त्रमुदकरहितंमंडलंविधायदक्षिणतोदक्षि
णापूर्वंचतुरस्रंचतुर्हस्तमात्रमपरमपिमं
डलंकार्यं यज्ञोपवीत्युत्तरमंडलेसयवकु
सुमौप्रागग्रौद्वौद्वौकुशौस्पृष्टौनिधायेत्तिलनि
धायमंडलमभ्यर्च्य तत्रपीठद्वयंसंस्थाप्य
ततःप्राचीनावीतीदक्षिणमंडलेदक्षिणा
ग्रान्सतिलकुसुमान्त्रींस्त्रीन्दर्भान्विरलसंस्था
नैविन्यस्यमंडलमभ्यर्च्ययावद्ब्राह्मणास्तावत्पी
१९ ठानिविन्यसेत् अपयज्ञोपवीत्युत्तरमं
पु.आ. डलपीठयोःप्रदक्षिणांप्राङ्मुखौवैश्वदेविक

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि·श्रा· द्विजोऽप्येवमुपवेशयेत्पुरूरवार्द्रव:संज्ञक
४८ विश्वेदेवा इदं व: पाद्यमित्युक्त्वा पादयो: सकु
शाकुसुमयवमंजलिजलंप्रदक्षिणपाद्य
क्षालनं कुर्यात् ततः सव्यस्त्रश्रीर्येनिदक्षि
णपादेसव्यपादेदक्षिणजानुंवामजानुनि नि
दक्षिणपार्श्वेसव्यपार्श्वेदक्षिणांसेसव्यां
सेशिरसिचपुष्पयवैरभ्यर्च्यपुरूरवार्द्रव:
संज्ञकाविश्वेदेवाएषवोऽर्घ्यइतिसंभृतान्यवकु
शाकुसुमगंधोदकेनपात्रेणविप्रहस्तपात्रेषु
प्रदक्षिणमर्घ्यंनिनयेत् पुरूरवार्द्रव:शादि
त्याधिष्ठानायधूप्यकैवेयांविश्वेदेवाभिधा
नादेवतानांप्याप्यावारव: प्राग्वपूजार्चित
योपवीतंवकुवचमेवान्नप्रयोज्यं पित्र्यादिके

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

कस्मिन्नर्थे कश्चिदेकवचनं मूलार्थे बहुवचन
नमप्याचारात्प्रयोज्यं अथ प्राचीनावीती
दक्षिणामंडले प्रदक्षिणामुदङ्मुखो वामक्र
मेणाक्रमेणापितृपितामहप्रपितामहद्वि
जानुपवेश्य ॐ अमुकगोत्राऽमुकशर्मन्नस्म
त्पितः सपत्नीक वसुरूपे दत्तं पाद्यमित्युक्त्वा
तिलकुशाकुसुमसमन्वितं जलमञ्जलिना
पितृद्विजपादयोः प्रक्षिप्य पादप्रक्षालनं
कुर्यात् ततः पितामहं रुद्ररूपं प्रपितामह
मादित्यरूपं मातामहादीनक्रमेण वसुरु
द्रादित्यरूपान्प्रकीर्त्य पूर्ववत्प्रयोगमुच्चा
५८ र्य पितृद्विजानामपि पाद्यप्रदानपूर्वकं पाद
प्रक्षालनं कुर्यात् ततः पितृभ्यः स्वधा वि

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि·श्रा· अथहस्ता शिरसि सर्वेषां सोदक्षिणानां तेसव्यपाणा
५· रोणोदक्षिणापात्रेणोसव्यजानुनिदक्षिणाजा
नुनिसव्यपादेदक्षिणपादेचतिलकुसुमैः पि
न्दद्विजानभ्यर्च्यनमोवः पितरइतितथैवमा
तामहद्विजानभ्यर्च्यपाद्यवत्संयोगमकृत्वा
र्यसंस्कृतातिलकुशकुसुमगंधोदकपात्रे
णाप्रदक्षिणामर्घ्यतितिनयेत् ततः प्रेतालि
नहस्तचरणस्त्वाचांतः पवित्रपाणिर्मंडलो
नरतनमाचालान्यपवित्रपाणिर्द्विजान्प्र
प्रदेशमात्रीययज्ञोपवीतीसव्यहस्तेनासन
मुपस्पृश्यपंनद्विजस्यदक्षिणाहस्तंनिरंगुष्ठमु
पसंगृह्यॐभूर्भुवः स्वः समाकृष्यत्रास्यताम्भि
तिवापरस्परंसंस्पृश्ययोरुपरिनिक्षिप्य

दक्षिणा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वेदर्भयोः प्राङ्मुखौ देदियाग्युदक्संस्थौ वै
श्वदेविकौ द्विजावुपवेशयेत् द्विजावपिस
माहितास्मइतिवदन्तौ समुपविशतः अथ
प्राचीनावीतीनीतिदिस्त्रीतिलकुशोद्यास
नेषुप्रत्यीक्ष्यादि प्राक्संस्थानुदङ्मुखांस्तद्वि
जानुपवेशयेत् नैवचापित्राख्यानव्यतिरेके
णामौनिनः परस्परमसंस्पृशंतः त्यक्त्वापला
लिष्ठेयुः प्रतिब्राह्मणंदीपास्थापनीयाः
निमंत्रितब्राह्मणोपवेशनानंतरमपित्र
ह्मचारिणंयतिंमातिथिंवासमागतंतत्पंङ्क्ती
वुपवेशयेत् अथप्राचीनावीतीकृतांजली
४८ र्दक्षिणामुखः सव्यंजान्वाच्य [illegible] क्रुभ्मोपुर
श्रा स्थितगदाधरध्यात्वापायेनमोगदाधराय

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

इति त्रीन्नमस्कृत्य देवताभ्यः पितृभ्यश्च महायो
गिभ्य एव च नमः स्वाहायै स्वधायै नित्यमेव न
मो नमः स्वाहेति त्रिर्जपित्वा यज्ञपुरुषं विष्णुं
ध्यायेत् यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञ
क्रियादिषु न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वं
दे तमच्युतमिति विष्णुं नमस्कृत्य प्राणा
यामत्रयं कृत्वा ॐ अद्य पृथिव्यां जंबूद्वीपे
भारतवर्षे प्रजापतिक्षेत्रेऽमुकस्मिन्प्रदे
शे इत्यादि देशमनुकीर्त्य ॐ अद्य श्रीब्र
ह्मणो द्वितीयपरार्द्धे श्वेतवाराहकल्पे वै
वस्वतमन्वंतरे कलौ युगे प्रथमचरणेऽ
मुकनामसंवत्सरायनर्तुमासपक्षतिथिवा
र नक्षत्रयोगकरणराशिलग्नपादकालनाम्ना
(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्रिसप्तभ्योनिसंकीर्त्य अत्र श्राद्धकर्मणि पि
तरः प्रधानदेवताः विश्वेदेवा अंगदेवताः
यथोपकल्पितद्रव्याणाम् अन्नं हविः आहवनीया
र्थे इयं भूर्गया ऽमुकगोत्राणाम् अस्मत्पितृपि
तामहप्रपितामहानां अमुकामुकशर्मणां
सपत्नीकानां वसुरुद्रादित्यरूपाणां तथा
मुकगोत्राणाम् अस्मन्मातामहप्रमातामह
वृद्धप्रमातामहानाम् अमुकामुकशर्मणां
सपत्नीकानां वसुरुद्रादित्यरूपाणां सदैवं
सपिंडं पार्वणश्राद्धं चयं पितृतृप्तिकामो यु
ष्मदनुज्ञया श्राद्धमहं करिष्ये इति पृष्टे कु
९८ रुष्वेत्यभ्यनुज्ञातो विहन्मि सर्वं पदमेध्यम
पु. त्र निहन्मि सर्वानि पिदानवासुरान् पताश्च

नि॰ श्रा॰ रक्षांसि पिशाचगुह्यकाहतामयायातुधा
५२ नाः सर्वे इति वामकटिसंलग्नं वस्त्रं ववहिर्भा
गे निवेश्य तिलकुशान् त्विन्नानां परिधान
वस्त्रदशानां गोपनं नीवीबंधनाख्यं कुर्यात्
तिला रक्षन्त्वसुरान् दर्भा रक्षन्तु राक्षसान् पं
क्तिं वै श्रोत्रियो रक्षेदतिथिः सर्वरक्षकः इ
ति तिलकुशान्द्वारदेशे विक्षिप्य अग्निष्वा
त्ताः पितृगणाः प्राचीं रक्षन्तु मे दिशमिति
प्राच्यां तथा बर्हिषदः पान्तु याम्यां ये पित
रस्थिताश्रुतिदक्षिणस्यां प्रतीचीमाज्यपा
स्तथैवेति प्रतीच्यां उदीचीमपि सोमपा
स्तु उदीच्यां अधोर्ध्वमपि कोणेषु हविष्मं
तश्च सर्वतः रक्षोभूतपिशाचेभ्यस्तथैवा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्वरदोषकः सर्वत्रः आपिपत्तेषांयमोरक्षां
करोत्विह वायुभक्षापिन्द्रराणांचत्राग्निर्भव
त्रिशाध्यतीत्यद्यसनाद्दूर्ध्वकोरोषुसर्वत
आन्तितान्ताकिरेत् पात्रस्यंजलंदर्भैरवलो
ड्यत्पेन्देवादेवहेडनामितिचैनाभिर्मीत्तीस्ट
भिस्त्रिभिरभिमंत्र्यकुस्हस्थितिपात्रदृष्टिनः
पाकः शूद्रोभवंत्यितिन्तेनपाकंप्रोक्षेत ॥ अ
पयज्ञोपवीतीदद्यतिंगंमात्याच्योदगासी
नोदैवतमारभेत् ॥ अत्र ७ रूरवार्द्धवः संज्ञका
नांविश्वेषांदेवानामिदमासनमस्त्विति सव्य
हस्तविधृतेद्विजकरे जलमासिंच्यायद्यसहि
श्रा ३ तोदक्षिणेककृशोग्रमपार्णवेश्वदेविकाविप्रासने
५ दत्तिणाभागेविन्यसेत् ॥ आसनमस्त्विति अ

नि॰ स्त्रा॰ त्रिब्रूयात् एवमित्तरस्त्रापि ततोजलसेचनं
५३ पूर्वकंतिरंगलं विजाकरंगृहीत्वादैवेदांसः
क्रियतामित्यादि पूर्ववद्ब्रूयोतिमंत्रयेन
ततोदद्यस्पप्रजापतेर्दुहितावि विश्वायां धर्मा
द्विश्वेदेवाःसमुत्पन्नाइतिवैश्वदेविकीमुख्य
त्रिमनुस्मृत्यहितयवकुशेनपाणिनाधि
जस्पदद्विरांजाल्वा लभ्यणुरूरवा इविःसंज्ञ
कान्विश्वान्देवानावाहयिष्ये इतिवैश्वदे
विकद्विजौ एभ्यानाभ्यामावाहयेतस्माद्
तो विश्वेदेवासआगतेतिजपित्वाजानुवि
मुच्याग्रदद्विरांपरतो यवकुशानुहस्ते गृ
हीतांजलिविश्वेदेवाः श्रृण्वन्त्वित्यागछंतु
महाभागाविश्वेदेवामहाबलाः येयत्रवि

हिताः आर्द्रे सावधाना भवन्त्विति अथापि जपेत्
द्विजानेकत्वेऽपि तत्र प्रतिद्विजमावाहनावृत्तिः
सकृदावाहनेनैवानेकब्राह्मणाधिष्ठानदे
वताध्यासनसंभवात् आवाहनादूर्ध्वं तत्र
त्रिब्राह्मणांदेवताध्यासनादुपाधिभेदेनदे
वताभेदेसतिसंनिपत्योपकारकमर्चादिकं
प्रतिद्विजमावर्तनीयं विश्वेदेवाः शृणुते
त्यादिमन्त्रजपस्तु आवाहनोत्तरकालमपि
क्रियमाणोनावर्त्तते सकृदुपरोक्षवत्ता
ध्वा जापस्यापि दृष्टसिद्धेः अथार्घ्यपात्रप्रपूरणा
दयो वक्ष्यमाणाः पदार्थाः पदार्थानुसमं
येन द्विजहस्ते नुष्ठेयाः अथ प्रागग्रासादि
नदर्भोपरि प्रागग्रपार्श्वदिशापात्रमुदकसंस्पर्शीः

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

दि·भ्रा· सौवर्णादिपात्रयोः प्रागग्रे द्वेद्वेकुशपवित्रे निधा
५४ य शंन्नोदेवीरिति देवतीर्थेनापो निषिच्य य
वोसि धान्यराजोसि वारुणो मधुसंयुतः।
निर्णोदः सर्वपापानां पवित्रमृषिभिस्मृत
इति यवान्निःक्षिप्य गन्धपुष्पे निधा।
य देवार्घ्यपात्रयोः संपत्तिरस्त्विति उक्ते अस्तु
देवार्घ्यपात्रयोः संपत्तिरिति वैश्वदेविकद्वि
जाभ्यां प्रत्युक्ते स्वाहार्घा इति तयोः करस्थ। द्विजयोः
दासादितदर्भसहितं तत्पात्रद्वयं स्थापयित्वा
विप्रपाणौ जलासक्ते प्रागग्रे पात्रस्थे पवित्रे
निधाय सहस्रशीर्षेति पूर्ववत्पादादिशिरोन्त
मभ्यर्च्य वैश्वदेवार्घ्यपात्राद्येन पात्रमुत्तानयाः
दिव्या आपः पयसा संबभूवुर्यान्तरिक्षउत

र्यवीर्याः हिरण्यवर्णा यज्ञियास्तान आपः
शिवाः शं स्योनाः सुहवा भवंतु ॥ पुरूरवार्द्रवः ।
संज्ञका विश्वेदेवा एष वोऽर्घ्य इत्युक्त्वा विप्रहस्त
पवित्रोपरि पात्रस्थं कृतं तमर्घ्यं निनयेत्‌ अ
त्र केचिद्वैश्वदेविकमेकमेवार्घ्यपात्रमिच्छंति
तदसत्‌ स्मृत्यर्थपात्रयुग्ममिति मन्त्रयोक्तेः
एकैकस्य तु विप्रस्यार्घ्यपात्रे विनिक्षिपेत्‌
इति प्राचेतसोक्तेश्च ततो द्विजहस्ते जलासे
चनपूर्वकं गंधं निधाय पुरूरवार्द्रवःसंज्ञकेभ्यो
विश्वेभ्यो देवेभ्यो न ममेति वदेत्‌ सुगंधोस्त्वि
ति प्रत्युक्तिः एवमेव प्रतिपदार्थदानमाद्यंत
योरपः प्रदाय पुष्पधूपदीपाच्छादनविभूष
णछत्रोपानत्कमंडलुप्रभृति दद्यात्‌ स्वधो
मस्त्विति वा द्विजप्रत्युक्तिः एवं द्विजद्वयेपर्वन ।

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ विधायभवत्प्रसादात्दैवदेवार्चनासिद्धिः सं
५५ पूर्णोस्त्विति कृतांजलिर्वदेत् अस्तु संपूर्ण
इति द्विजः प्रत्युत्तरोनमस्कृत्यपस्यस्य त्वया
चनामोत्तं सत्यादि जपेत् एवं दैवत्तमास
नादिकर्मकांडंपरिसमाप्य पित्र्यमार
भमाणः प्राचीनावीती दक्षिणामुखोन्वा
चितसव्यजानुः स्यात् अद्यामुकगोत्र
स्यामुकशर्मणोस्मत्पितुः सपत्नीकस्य
वसुरूपस्येदमासनंमास्त्विति सव्यहस्त
विधृतेद्विजकरे जलमासिच्यसतिलान्म
ध्यभागेद्विगुणीकृतान्दर्भान्दत्वाद्विजा
सनवामभागेविन्यस्यपुनर्द्विजकरेज
लंनिषिंचेत् द्विजस्तुस्वासनमास्त्विति प्र

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

निब्रूयात् एवं पितामहस्य रुद्ररूपस्य प्रपि
तामहस्यादित्यरूपस्येत्यादि विप्रासने
ष्वासनादि दद्यात् ततो जलासेचनपूर्वकं
तिलंगुष्ठं द्विजकरं गृहीत्वा श्राद्धे क्षणः क्रिय
तामित्यादि पूर्ववद्ब्रूयान्निमंत्रयेत्
तत एकैकस्य पित्रादेर्नामसंबंधकीर्तना
वसरे गृहीततिलकुशेन पाणिना द्विजस्य
सव्यं जान्वालभमानोऽमुकगोत्रोऽमुकश
र्मणोऽस्मत्पितृपितामहप्रपितामहा
न्सपत्नीकान्वसुरुद्रादित्यरूपानावाह
यिष्य इति मुख्यात्सकाशात्प्राप्ताज्ञ आवाहयेत्त
५६ नुज्ञातः क्रमेण तत्रस्थानेतेषु द्विजेषु
पु. पित्रादीन्ध्यायन्नुशंतस्त्वेति सकलमंत्र[illegible]सा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ प्रा॰ त्मदक्षिणांतिलकुशान्उत्सृज्य कृतांजलिरयं
५६ तुनः पितर इतिसकृदेवजपेत् मातामहादी
नप्येवमेवाहसदक्षिणाग्रेषुदक्षिणापवर्गत
याप्रासादितेषुदर्भेषुदक्षिणाग्राणिदक्षि
णासवर्गाणिखङ्गशृंगमयानिराजतानिवा
ऽर्घपात्राणिनिधायतेषुप्रत्येकंद्विगुणाक्ति
ग्राक्तिस्त्रः पवित्रशलाकानिधायशन्नोदेवी
रितिपितृतीर्थेनापक्रासिच्यात्तिलोसि॰
सोमदेवत्योगोसवोदेवनिर्मितः प्रत्नवद्भिः
प्रक्तस्वधयापितृंल्लोकान्प्रीणाहिनःस्वा
हेतितिलान्प्रातिप्यत्तूष्णींगंधपुष्पादिदद्या
त् एकैकस्यापिब्राह्मणद्विजैकत्वेद्विजवकुर्वे
प्यर्घदेवतानांपदत्वात्पडेवार्घपात्राणि॰

स्यर्त्वविधिस्तानभूतद्विजसंख्यया ततः पित्रर्घपात्राणां संपत्तिरस्त्वित्युक्त्वाअस्तुपितृपात्राणांसंपत्तिरितित्र त्युक्ते स्वधास्थ्वा इतिद्विजानाउरस्तांदासादिनदर्भस हितानि दक्षिणाग्राणीयत्राणिनिदध्यात् ततोद्वि जहस्तेजलासिक्तेदक्षिणाग्रायर्घपात्राणिनि धायपुरस्तानिनीचपितृभ्यः स्वधायिभ्यइतिद्व र्वाघिरः प्रभृतिपादांतंपितृद्विजंप्रख्यातिलैरभ्यर्च्य

८ ये= पाणिद्विजंनार्घपात्रमुद्धृत्ययाद्दिव्या इतिमंत्रांते अमुकगोत्रामुकशर्मन्नस्मात्पितः सपत्नीकस्तु पेते र्घइतिविप्रपाणिस्थपवित्रोपसर्पयसंर्वनिनी यशेषत्वा सादित दर्भोपरिपितृभ्योस्थानमसीवि तिनिधायापस्पृशेत् एवंपितामहादिद्विजेष्वपि मातामहाश्चनितुनमोवः पितरइतिमंत्रः द्विहस्त

ति॰ श्रा॰ ५७ गत्वान्यर्घ्यपात्राणि पितामहादिपात्रसंस्रवांश्च
प्रथमपात्रे संभृत्य प्राङ्मुखस्थस्य यज्ञोपवीतिनो
यजमानस्य स्त्रापः शिवाः शिवतमाः शांताः शांत
मास्ताभिष्टे कृण्वंतु भेषजामिति काश्चिदभिषेकं कु
र्यात् स्वयमेव वा तेन तु स्वीमुखं विमृज्यात् त
६१ तः प्राचीनावीती पितृप्रदेशादुत्तरतः किंचिद्दूरतः
संचरप्रदेशे शुंधंतां लोकाः पितृषदना इत्युदके
नाभ्युक्ष्य पितृषदनमसीति दक्षिणाग्रान्दर्भान्निधा
य पितृभ्यः स्थानमसीति प्रथमं पित्रर्घ्यपात्रं दक्षि
णाग्रान्कुशांनिधाय तदुपरि दक्षिणाग्रं कुर्यात् शत्रवं
संस्थाप्य गंधपुष्पैरभ्यर्च्य पात्रं दक्षिणपार्श्वे सं
लग्नानि दक्षिणाग्राण्यर्घ्यपात्राणि निदध्यात्
एवं पात्रं मृन्मा वैवत्युद्धीकनव्यंन पीठादेरूप
न

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

रि तथास्थितं च नकश्चिदुत्तानीकुर्यात् नात्यत्र न
येनाधूरेत्रापि संस्पृशेत् कोचिन्नु संस्रवोपेतं पा
त्रमुत्तानमेव स्थापयंति ततः पितामहादि
पात्रेष्वन्यानि धायस्व धावाच्चनाव सरे संस्रवोः
मोद्यपाति ततो दक्षिणाभिमुखो भूत्वा न्वावि
त सव्यजानुर्द्विजकरे जलासिंचनपूर्वकं गंधंनि
धाय अमुकगोत्राया अमुकशर्मणो स्मत्पितुः सपत्नी
यवस्तु रूपायतनममेत्युक्त्वा जपः स्यजेत् सुगंधा
स्त्विति प्रत्युक्तिः ततश्च गंधेनैर्यकृ पुंड्रादि प्रति
येधाहूर्ध्वपुंड्रमेव द्विजः कुर्यात् यजमानोपि स्व
हस्तात् कुशापवित्रमुन्मुच्य द्विजस्कंधाद्यज्ञोप
वीतमुत्तरीयं च तं चानवतार्य द्विजगात्राविलेप
नं कुर्यात् शेषेष्वपि द्विजेषु गंधं प्रत्निपाद्य प्रति
एवं॰

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ पदार्थदानमाद्यंतयोर्जलिंप्रयच्छंतंसेचाय:स्पर्शो
५८ न्नू गंधदानवस्त्रयोगकस्त्वार्यंपुष्पधूपदीपच्छा
दनाविभूषणा छत्रोपानत्कमंडलुप्रभृतीनि
पितृणामात्मनश्चप्रियाणिवस्तूनिदद्यात्
सपुष्पमाल्यित्यादिप्रत्युक्तिः पुष्पंचाद्विजोशि
खायामेवधार्यं कंठाशिरसिचमालावेष्टनस्य
प्रतिषिद्धत्वात् पितृवर्गस्यमातामहवर्गस्य
वगोत्रसंबंधकीर्त्तनपूर्वः सरंगंधादिदानंपाद
प्रान्तसमयेनसमाप्यकृतांजलिभर्वत्प्रसादा
त्पैतृकमर्चनंसंपूर्णमास्त्विति वदेत् अस्तुसं
पूर्णमितिद्विजप्रत्युक्तौसंकल्पसिद्धिरस्तिप्रत्यु
क्तौयस्यस्मृत्येतिजपेत् अपाचम्यद्विजभोज्य
भाजनस्थानेमंडलादिपिस्परेखाभिअनुस्त्वा।

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

णिपरियन्तकदक्षिणामंडलानिकुर्यात् ततःक
दाचित्पात्राणांचतुरस्त्ररेखाभिः अथ वैश्वदेवि
कद्विजानांसव्यसौदीनिभक्तिपात्राणिस्था
पयित्वापितृद्विजानांराजतादीनिस्थापयेत्
तानिभूम्यावेवस्थाप्यानिनाधारान्तरस्योपरि
घृतादिलघुपात्राण्यपिभूमावेवस्थाप्यानिन
महाभाजनोपरि अथ द्विजानांहस्तप्रक्षालनं
प्रदायतद्भोजनपात्राणिहस्तेनावमृश्यसनि
तैःप्रक्षाल्यपुनर्हस्तेनवामेजयसलिलेनैवक्षा
लयेत् अनंतरमपहतास्सुराइतियज्ञोपवी
तीवैश्वदेविकपात्रोपरिप्राचीनावीतीपितृपा
त्रोपरिचतिलान्विकीर्यजलमुपस्पृश्यप्रयतश्चैव
१६
पु. श्रा. तस्मीमाज्यमुपस्तरणंकुर्यात् अथ प्राचीनावीत्वे

वि. श्रा. कस्मिन्पात्रे सतिलकुशे घृतप्लुतमोदनं सकुशं पा
५८ त्रान्तरेण निधाय सकुशपात्रान्तरेणापिधाय पाणि
भ्यामन्नपात्रमुत्प्लुत्य भवत्स्वेवाग्नौ करिष्य इति
पितृमुख्यं विप्रं पृष्ट्वा कुरुष्वेत्यनुज्ञातस्तथैवा
ग्न्यलाभेतु द्विजे सकुशे दद्विरोपपाणावग्नितीर्थेन स
कुशे दक्षिणपाणिना पितृतीर्थेनाग्नये कव्य
वाहनायेति कृत्वा इदमग्नये कव्यवाहनाय न मम
इत्युक्त्वा सोमाय पितृमते स्वाहेति सोमाय न मम ६=
इत्युक्त्वा यः संस्रवशेषं द्विजपात्रेष्वपिधान
पात्रेणाविन्यस्य पिंडार्थमप्यवशेषयेत् वैश्व
देविकद्विजपात्रेष्वप्यन्यदेवान्नं निदध्यात् तत
प्राचीनावीती कृत्यमस्तीत्युक्ते स्कृतमस्त्विति द्विजप्रत्यु
क्तिः एतच्चाग्नौकरणमन्नाद्यैर्द्विजैः एकपक्षभोक्तृकं

किंतुपरिवेद्यमानोवसवैश्यान्नेतमिष्टोहात
मन्नाभोजनतमान्नेभोज्याव्यं द्विजतुष्टान्नस्तन्नि
त्यादिजापितानमःकृत्वापत्यादिचत्वारिपद
जंविष्णुदेवापनुत्तयेपठेयुः अथपतदेवस्
र्वकिनत्वपरिवेषणं तच्चसुवासिनीभिःपरिचारकैः
क्रियमाणंप्रशस्तं पत्न्यापिकृतंवकुपलं स
यंकृतंत्वप्रशस्तंभायस्मात् तच्चयज्ञोपवीतिना
वामहस्तान्वारब्धदक्षिणपाणिनासौवर्णरा
जतादिपात्रेणैवकार्यं पात्राभावेपर्णेनकुर्यान्
नत्वाकरमंतर्धायपरिवेषयेत् ननुकदाचित्
वलेनकेन भक्ष्यभोज्यफलमूलादियत्किंचि
न्मयाग्रार्थ्यपरिकल्पितंतत्सर्वमाविस्मरात्किं
चित्कोचिन्नवैसर्वोद्विजपात्रेपृथक्पृथक्

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ परिवेषयेत् द्विजेभ्यः परिवेषणात्प्रभृतिवाम
६० पाणिना पात्रं धारणीयं कंडूयनावसरेतु दक्षिण
हस्तेन पात्रं विधार्य वामहस्तः समुद्धरणीय अ
प्योदङ्मुखो यज्ञोपवीत्यन्वारब्धदक्षिणाजानु
र्वैश्वदेविपात्रं परिविष्टमन्नं जलेनाभ्युद्य स्वस्ति
काकृतिनाधोमुखेन हस्तद्वयेन पात्रमालभ्य
पृथिवीते पात्रमित्यादि द्यौरपिधानं ब्राह्मणस्य मु
खेऽमृतेऽमृतं जुहोमि स्वाहेत्युक्त्वा इदं वि
ष्णुरिति द्विजांगुष्ठमधोमुखमन्ने निवेश्य वि
ष्णो हव्यं रक्षस्वेति ब्रूयात् अंगुष्ठमात्रो विस्मरस
र्वान्नं त्रीति स्मरणात् अथ प्राचीनावीती दक्षि
णाभिमुखोन्वारब्धसव्यजानुः पितृद्विजपात्रपरि
विष्टमन्नं जलेनाभ्युद्य स्वस्तिकाकृतिनोत्तानेन हस्ते

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

दयेनपात्रमालभ्यपृथिवीतेपात्रमितिस्वधांत
मुक्त्वाइदंविष्णुरित्यनेनपत्राद्विजांगुष्ठमुक्त्वान
मन्त्रोनिवेश्यविश्वोकाव्यंतदेतिब्रूयात् एवंद्वि
जंप्रतिपात्रालभंविधायज्ञोपवीतीवैश्वदेवि
कपश्चमंद्विजसंनिधावुदङ्मुखोन्वाचितदक्षि
णजानुरूपविश्वयदक्षिणहस्तेनयवकुशाक्षतस
हितमुदकमादायसव्यहस्तेनपात्रमालभ्य ॐ
पुरूरवार्द्रवःसंज्ञकाविश्वेदेवादेवताइदमन्नं
विष्णोर्लिङ्गत्वाहवनीयार्थेकृष्णभूर्गयायामहभोक्ता यं=
ब्राह्मणोगदाधरःपुरूरवार्द्रवःसंज्ञकेभ्योविश्वे
भ्योदेवेभ्यइदमन्नंपरिविष्टंपरिवेक्ष्यमाणंचा
न्नमात्मनेभ्यःसंकल्पत्वरूपेणसंपद्यतांस्वाहानममे
तिपात्रसमीपभूमौजलंप्रक्षिप्येदंपुरूरवार्द्रवः

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ति·श्रा·
६१

संतकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्योनममम ॐब्राह्मणंनवक्ष
दित्युक्त्वाभद्रप्रणामंकुर्यात् एवमितरेषाम्प
त्रमन्त्रजपप्राचीनावीतित्वादिधर्मयुक्तोदक्षि
णहस्तेनतिलकुशकुसुमसहितंसलिलमाद
यपैतृकप्रथमद्विजभोजनपात्रंवामहस्तेनाल
भ्य ॐअमुकगोत्रोमुकशर्माऽस्मत्पितासपत्नी
कोवसुरूपोदेवताइदमन्नंहविर्ब्राह्मणरूपात्स्व
मीयाच्चैहविर्यच्चयाऽयंभोक्ताब्राह्मणोगदा
धरोमुकगोत्रायामुकशर्मणेऽस्मत्पित्रेसपत्नी
कायवसुरूपायदंपरिवेद्यमाणचान्नमात्रंते
स्मत्स्वरूपेगासेपर्युक्तांस्वधानम इतिपात्रसमी
पभूमौजलंदेत्प्यदमुकगोत्रायामुकशर्म
णोऽस्मत्पित्रेसपत्नीकायवसुरूपायनमम

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ॐसत्यंतत्त्वादिसुत्कामद्दपात्रग्रहणामंकुर्यात्
एवंपितामहादिभ्योमातामहादिभ्योप्यन्नमु-
त्सृज्य कृतांजलिरन्नहीनंक्रियाहीनंमंत्रहीनं
यद्भवेत् सर्वमच्छिद्रमस्त्विति त्वत्प्रसादाद्भवतामि-
मेतिसंप्राप्यर्थ्यमस्तुसर्वमच्छिद्रमिति प्रत्युक्तो
द्विजहस्तेष्वापोशानार्थमपोदद्यात् द्विजैश्च
पर्युक्षणादिप्राणाहुत्यन्ता सर्वापिभोजननियमा
विधेयाः केवलंभूमौबलिहरणमेवनकार्यं
३ तत्रमहादोषश्रवणात् तथापोशानहस्ते
भुक्तिशेषमप्राणावांसव्याहृतिकांसावित्रींप्रिरा-
वर्त्यमधुवाताइति तृचमत्कामधुमधुमधि-
६४ तिचद्विर्व्याहरेत् यदातान्निष्पिभोजना पर्यु-
पासितान्तदातमपिश्राद्धीयद्विजान्प्राच्छ्य।

नि· प्रा· रवकुपवेशययज्ञोपवीतीम्प्रातिथिरूपायाविस्मवेश्त्वा
६२ धुस्नागंधादिभिरभ्यर्च्यपितृभ्योन्नत्यागाद
नंतरंतदर्थमप्यन्नंत्यजेत् ततःसमवक्कशाकुस्त
मंजलमादायोदङ्मुखोयज्ञोपवीती येदेवास
३ इत्युक्त्वासमोदेवेभ्यइति जलंविन्सृज्यपवेभ्यदेवि
कचिजात्यभ्यासरवंक्षेप धुंमितित्रिवुवन्प्राणामेन
म्रथसतिलककशाकुस्तमंजलमादायप्राचीना
वीतीदक्षिणाभिमुखोयेचेहपितरइत्युक्त्वास्वधापि
तृभ्यइतिजलंविसृज्यपित्रादिद्विजात्यभ्यासु
रवंक्षेपधुंमितित्रिवुवन्प्राणामेन ग्रनंतरंपिताम
हश्चैवतथैवप्रपितामहः त्वसीमायानुमेभक्त्या
यन्मयैतदुदाहृतं माता महस्तयाविकेपकमेव
तथापिनानस्यापिनाचपोन्य:विश्वादिवापर

मांप्रयांकृत्वाग्निप्रणाशपंनु वयांकुधांत्रा: यज्ञो
पवीतंदव्यसमस्तकर्मणो कार्य्ययान्मा हरिवी मो=
पवीतं तत्सन्निधानानुपपत्तेः कुसधोरत्ता सि
प्व= शैषाद्यस्तादसर्वेइति कृताञ्जलिकं प्राहरेत्तु
प्रपथंजाते भुविप्रेषुयजमानोयज्ञोपवीती
दक्षिणाभिमुखः सप्रणवांसव्याहृतिकांगा
यत्रीत्रिः सकृद्यापठित्वा कुशाउपपाजइत्याद्याः
पंचर्चीरादोर्चीः रुरावंतवर्हिषदमित्याद्याः
सप्तदशाउर्दीरतामवरइत्याद्यास्त्रयोदशाङ्गात्वा
जान्वित्याद्यान्वितिपित्र्यमंत्रास्ते हस्तशीर्षेत्या
दिषोडशर्चपौरुषसूक्तंमाणवः स्त्रिपानइत्यादि
सप्तदशर्चप्रति ष्ठंयज्ञोपग्नत इत्यादिषड्कं चंशि
वसंकल्पंवमस्तेकद्रुमन्यवइत्यादिस्सरा होम:

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ ब्राह्मणांश्चैवं पृथिवीत्यादिमधुश्राद्धान्तमन्त्रा
६३ न्निवपवित्राणिसूक्तानीतिहासांश्चकविस्तो
त्रादीन्श्रावयेत् अथ मध्ये भोज्यादीनिनाघ्र
ता यच्छेत्तिमयच्छेनयेद्धितं कुर्युः प्रयच्छेत्त्वा
चितैप्रयच्छेद्यान्यत्प्रयच्छेत्त्विविधान्नवीतिवि
नप्ररोचयन्दद्यामीत्यवदन्नानेकपानीयानिकिं
चित्किंचिद्दर्शयन्कविर्गुणान्ब्रुवन्नंतरांतस्वा
दुशिशिरतरंस्वच्छंपयः पापघ्नंजानन्नेव्ववे
लोकयन्मुहुर्ध्यानः पितृन्ध्यायन्कामक्रो
धलोभमोहदंभाहंकारमत्सरपरविरूपमार
षपाषंडैत्यक्त्वापातानवभुर्विन्नमल्यमानाः पू
नैः शनैः ब्राह्मणान्भोजयेत् छिद्रैरप्यपेहि
तं वस्त्रहस्तसंवृतया वस्त्र पावनीयमेव स्वपा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वर्त्तेदोषप्रवर्त्तनात् अनयेदितिनस्यम्भूयसोवाप्र
त्तिवेधेऽपिमलादोषस्यात् रोचमानमत्तमोऽन्य
त्रैः क्रोधान्मोहात्पातवशेषवशागियं तैक्ष्ममोभिर्वि
नष्टतोऽनवलोकयद्भिर्भोजनव्यापारव्यतिरिक्त
मिंद्रियचापलमकुर्वद्भिः क्रोधहासत्रासविस्म
यविधुरैः पादेनपादपादुकासनान्यनाक्रमद्भिर
कृतजान्वतिपातैर्नैपरस्परमस्पृशद्भिः प्रमादा
त्स्पर्शेभोजनमत्यजद्भिर्हस्तसंकेतेनापिहविर्गु
णान्कथयद्भिः पानीयपात्राद्व्यतिरेकेणामत्त
तात्पात्रमनुद्धरद्भिरविकृतभाजनैरवहिर्जानु
कैरवहिः कृतांगुष्ठतर्जनीग्रासादिभिरकृतफूत्क
६१ तादिशब्दैरपीतार्धशिष्टं पायाभिरस्वादितविशि
ष्टस्वादिभिर्लेखवाविगलितदंतछिन्नावशेषपात्रेऽ

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ न्नमस्थापयद्भिर्मर्त्त्यमांस्तेनो समक्षं कुर्वद्भिरति
६४ सुखाद्भिर्वामहत्तितान्नाशिरोवस्त्रीन्पाद्वितभोजनमभा
जनंवास्पृशद्भिस्तानिमान्त्रभोजिभिर्मधुउपस
तुसर्पिर्वर्जमसर्वमेभिर्भोक्तव्यं अथद्विजांस्तृ
प्तान्विज्ञायप्राचीनावीतीतिलसलिलयुतंसर्वम
न्नमेकत्रपात्रेगृहीत्वापितृमखमर्च्यादि प्रस्थपुरतो
हस्तमात्रात्पुरतोभूविसलिलमुदकंनिषिच्यकु
शान्निधाय येअग्निदग्धाजीवायेप्यनग्निद
ग्धाःकुलेमम भूमौदत्तेनतृप्यंतुतृप्तायांतु
हस्ते परांगतिं इत्यनेनापितृतीर्थेनतदन्नंविकीर्य
पुनस्तिलोदकंनिषिच्याचामेत् ततोवैश्वदेवि
कद्विजपूर्वकमेकैकस्यपाणौगंडूषार्थंसकृदु
दकंदापोदद्यात् नेष्टहस्तमप्रत्यालिप्यवगंडूषावै ता
कैकपीनिवन्त्यपूर्ववज्जायत्रीमधुमतीर्मधुमाधिति

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

जपेत् ततः प्राचीनावीती पिंडयज्ञं सर्वप्रकार
कमन्नमेकपात्रे समुद्धृत्य तच्छ्राद्धस्त्विति द्विजान्पृ
च्छेत्ते च्छन्दश्राद्धमस्त्विति प्रत्युक्ते यो यमन्नाकिंक्रिय
तामिति पृच्छेद् द्विजैः सह भुज्यतामिति तैः प्रत्यु
क्ते दक्षिणाभिमुखः सव्यंजान्वाच्य वाच्य वा व
यमः पवित्रपाणिः पिंडमारभेत् यथा पूर्वं पित्रा दानं॰
दीनां वसुरुद्रादित्यरूपत्वमुक्तं तथैव हवकराप्र
जापत्याग्निरूपत्वमरु — संधेय ततो द्विजा
च्छिष्टादुत्तरतो ग्रामपात्रात्परतो गोमयोपलि
प्तायां स्थावि सव्योत्तरकराभ्यां विधृतकुशमूलेना
पहतास्मरस्करारक्षांवसवेदिषदइति दक्षिणाग्रा
मेकां लेखां कृत्वा ततः सर्वं वस्त्र्यैव द्वितीयामपि
कृत्वा तिलोदकैरभ्युक्ष्य तिलोदकमादाय यामुक

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सगोत्रामुकशर्मन्पितः सपत्नीकवसुरूपा
ववनेनिक्ष्व अमुकगोत्रामुकशर्मन्नस्मत्पि
तामह सपत्नीक प्रजापतिरूपाववनेनिक्ष्व अ
मुकगोत्रामुकशर्मन्नस्मत्प्रपितामह सपत्नी
काग्निरूपाववनेनिक्ष्वेति प्रथमरेखायां पात्रां
तरच्युतेन तिलोदकेन दक्षिणाग्रपवर्गतया पित्रा
दीनवनेज्यपद्वितीयस्यां लेखायाममुकगोत्रामुक
शर्मन्नस्मन्मातामह सपत्नीक वसुरूपाववनेनि
क्ष्व एवं प्रमातामह प्रजापतिरूप वृद्धप्रमातामह
ाग्निरूपाववनेनिक्ष्वेत्यवनिज्य पेतृ प्रपोपमू
लं सकृदाच्छिन्नैर्दक्षिणाग्रैर्दर्भैर्दक्षिणापवर्गं
सकृत्पितृतीर्थेनामुक गोत्रामुकशर्मन्नस्मत्पि
तः सपत्नीकवसुरूपैतत्ते स्वधा नमः

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

इदंअमुकगोत्रायाअमुकाशर्मणोस्मत्पित्रेसप
त्नीकायवसुरूपायनममेत्युक्त्वा पितरंवसु
रूपंपितामहंप्रजापतिरूपंप्रपितामहमग्नि
रूपंमातामहानयेवमेव [illegible] यत्तिलमधुसर्पि
र्युतेनान्नेनकपित्थविल्वककुष्मांडदूर्मिलकात्त
ल्यान्यथाशक्तिदक्षिणहस्तेनपितृतीर्थेन
नावनेजनक्रमेणैवपिंडान्दद्यात् गयादौ
ऽप्येवंतेपिंडइतिप्रयोगः ततःपिंडोपरिकु
शानिधायपरिस्तरणादर्भमूलेषुहस्तावघर्ष
णेनलेपामार्जनंकुर्यात् तेनाहिहस्तलेपामा
जात्तृप्तिरितिस्मरणात् कृतांजलिरत्रपितरो
६६ मादयध्वंयथाभागंपितरमावृषायध्वमिति
जपित्वाप्रदक्षिणापरावृत्योदङ्मुखःपितृध्या

ना

यन्ध्राराणायम्यमुहूर्त्तोच्छ्वासस्तैनैवप्रतिवृत्त्याः
हृत्वांजलिरमीमदंतपितरोयथाभागमावृ
षायिषतेत्युक्त्वासमुच्छ्वस्यपूर्ववदुदपात्रेण
पिंडोपरिअवनेज्यपवीविमुच्यनमोवःपितरोर
सायेत्यादिभिःषड्भिर्वाक्यैरंजलिंबंधेनषट्कृ
त्वोनमस्कृत्यनमोवःपितरःपितरोनमोवोग्ट
हान्नःपितरोदत्तसतोवःपितरोदेष्मेतिम्राशि
षंप्रार्थ्यैतद्वःपितरोवासइतिद्दौमवस्त्रंवस्त्रद
शाःऊर्णांकुशामुत्तरैवयसिस्वहलोमवाप्रति
पिंडमाच्छादनंप्रदायामुकगोत्रेत्यादिपिंड
दानवत्सपोगामुच्चार्यगंधपुष्पधूपतांबूलादि
सर्वान्नुपचारान्कृत्वाचामेत् अत्रकेचिद्द्वितीयमं
वनेजनंपिंडपात्रक्षालनोदकेनविधायतदापि।

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

पात्रंप्रगृह्णीकुर्वंति तत्कात्यायनमतेगभिमत्र
मितम्मनान्तुकारिभिरुपदेपरागीयं अप्यप्र
प्यमप्युदङ्मुखेभ्यस्ततः प्राङ्मुखेभ्यआचम
नीयंप्रदायसप्रोक्षितमस्त्विति प्राङ्मुखेभ्यो
स्यप्राचीनपवित्रप्रमाणाधिस्पृष्टसंस्पृष्टतया
द्विजैःरित्युक्त्वातेभ्यः पवित्राणि दत्वाशिवा
आपःसंत्विति द्विजहस्तेजलंनिदत्पेत् अस्त्व
तिप्रत्युक्तिः ᐯ इदंतद्विजहस्तेजलादिप्रदेपा
मुदङ्मुखोदंतिमा द्विजान्प्रत्यतिप्रादद्दीगपेन
यज्ञोपवीतिनाक्रियत इतितावदाचारो हृश्यते
माध्यंदिनाचारविदामग्रामणीरघोषत्यायावि
त्कोपाध्यायस्त्वेवमाह अप्यमंयज्ञोपवीती
वैश्वदेविकीप्रपमात्मसृष्टति प्राङ्मुखो द्विजहस्ते

२८ अक्षतंचारिष्टंचास्त्वितिक्षिदत्तान्प्रतिपेत
अस्त्विति प्रत्युक्तिः २८

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ति· श्रा· षुयज्ञदिपेतिति नन्नोयज्ञोपवीतीकृत्त्वाईवः सं
९७ ज्ञकानां विश्वेषां देवानामिदमत्तय्यमस्त्विति
वदन्वैश्वदेविकद्विजपाणौजलंप्रदाय्यप्राचीना
वीती अमुकगोत्रस्यामुकशर्मणोस्मत्पितुःसा
पत्नीकस्यवसुरूपस्यदत्तयैपित्र्यादिद्विजहस्तेष मस्त्विति
योनियेत् अस्त्वक्षय्यमिदमितिप्रत्युक्तिः अथ
यज्ञोपवीतीप्राङ्मुखंकृतांजलिःपिंडुसमीपेउ
पविश्यपयेषामुद्दिष्टंतेषामक्षय्यमितिप्रार्थयि
त्वा अस्त्वक्षय्यमितिप्रत्युक्तिः अघोराःपित
रःसंत संत्वघोराःपितरः गोत्रंनोवर्द्धतां व
र्द्धतांवोगोत्रं दातारोनोभिवर्द्धतां अभिवर्द्धतां
वोदातारः वेदाश्चनोभिवर्द्धतां अभिवर्द्धतांवो
वेदाः संततिर्नोभिवर्द्धतां अभिवर्द्धतांवःसं

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ततिः श्रद्धा च नो मा विगमत् मा विगमद्बहुः श्र
द्धाः बहुदेयं च नोऽस्तु अस्तु वो बहुदेयं अन्नं
च नो बहु भवेत् भवत्वन्नं वो बहु अतिथींश्च लभे
महि लभध्वं चातिथींश्च याचितारश्च नः सं
तु संतु वो याचितारः मा च याचिष्म कंचन
मा याचध्वं कंच एताः सत्याशिषः संतु
संत्विति प्रार्थनप्रतिवचनानंतरं कृतवंदन
नमः तिलको द्विजैर्दत्तपुष्पं प्रतिगृह्य शिरसि धारि
येत् प्राचीनावीत्यनुद्दयन्युग्मपात्रोपरि स्थि
तपवित्राग्रायं च पवित्रैः सहमानीयापिंडानाप
क्षिमतो दक्षिणाग्राणि निधायत्व चावाचयि
ष्य इति पृष्ट्वा वाच्यतामित्यनुज्ञातोऽमुकगोत्रे
भ्योऽमुकशर्मभ्योऽस्मात्पितृभ्योऽस्मात्पितामहे

(ç) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ प्रा॰ महेभ्योस्मत्प्रपितामहेभ्यैः सपत्नीकेभ्यः स्वधा
६८ मुकशर्मेभ्योस्मन्मातामहेभ्योस्मत्प्रमातामह
हेभ्योस्मद्वृद्धप्रमातामहेभ्यः सपत्नीकेभ्यः स्वधो
च्यतामिति प्रत्युक्तोऽस्तु स्वधेति द्विजैः प्रत्युक्तो
ऊर्जं वहन्तीरित्यवनेजनपात्रगतांतिलोदकं द्विः
राहस्तेन पितृतीर्थेन प्रतिपिंडं पिंडोपरि निषि
च्याक्षय्यासंपद्यतामित्युक्ते संपद्यतां स्वधेति प्र
त्युक्तोन्युब्जं पात्रमुत्तानं कुर्यात् अथ प्राङ्मुखो
यज्ञोपवीती अमुकगोत्रामुकशर्मन् ब्राह्मणा
मुकगोत्रोमुकशर्माहमेतस्य पैतृकस्य कर्मणः
प्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं दक्षिणामिदं रजतं तुभ्यमहं सं
प्रददे न मम इति पितृमुख्यादारभ्य प्रणममुदङ्:
मुखेभ्यो यथाशक्ति रजतं दक्षिणां दत्वा पश्चा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

मुकगोत्रेत्यमुत्तौतस्यदैवतस्यकर्मणः प्रति
ष्ठार्थंदक्षिणामिदंहिरण्यंतुभ्यंसंप्रददेनममेति
प्राङ्मुखेभ्य उदङ्मुखोदद्यात् सप्तनौतु भूमि गो
रत्नपवासांसिशय्याभरणेन्दुवर्णांदद्याघदिष्टं
विप्राणामात्मनापिंडदेव्व उपवीतीपितृप्रीतये
वित्तशाठ्यविवर्जितः दक्षिणां पितृविप्रेभ्यः
पूर्वंदैविकयोस्ततः केचित्तुपित्राद्युद्देशेनापि
नादक्षिणा हविरितिश्रुतेर्दक्षिणादानमेन्यंत्ते
तत्पक्षेमुक गोत्रायामुकशर्मणोस्मत्पित्रेस
पत्नीकायेमांदक्षिणामित्युच्चार्यप्राचीनावी
तीदक्षिणामुखः पित्रादिभ्योमातामहादिभ्य
श्चगवादिदक्षिणांदत्वाप्राङ्मुखःदेवः संज्ञकेभ्यो
विश्वेभ्योदेवेभ्योमिमांदक्षिणामित्युच्चार्योदङ्

नि॰ प्रा॰ णोयज्ञोपवीतीविश्वेभ्योदेवेभ्योदद्यात् एवंव
६८ द्दत्वायाददतिरागायाघ्राघ्याद्दिवद्दिजान्यनिवि
नियोगात्वं अथवेश्वदेविकाद्दिजपाणावयःप्र
वक्षां विश्वेदेवाः प्रीयंतामितिभवंतोब्रुवंति
तिनान्ब्रूयात् तेचप्रीयंतांविश्वेदेवाइतिब्रूयु
ततस्तेषां जलपुष्पाद्दत्वानिपूर्ववत्क्रमेणाद्वि
जहस्तेपुष्पादिपेत् स्मृतिश्च विप्रपाणौततोदा
त्वायःपुष्पाःसादतनाकातः अथप्राचीनावी
तीपितृभ्यइतिपित्रादिपिंडान्नमोवइतिमाता
महादिपिंडानभ्यर्च्य पितापितामहस्वैवतथै
वप्रपितामहः तृप्तिमायांतुपिंडेमयादत्तेनभू
तले मातामहस्तत्पितावपितामहस्यापितृप
त द्विजानांतर्पणाद्वोमात्पिंडदानात्क्रमेसदेति
(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

कृतांजलिर्जपेत् तथा सप्तव्याधादशार्णेषु
मृगाः कालिंजले गिरौ चक्रवाकाः शरद्वीपे
हंसाः क्षीरसि मनसे तेपिजाताः कुरुक्षेत्रेब्राह्म
णावेदपारकाः प्रस्थितादीर्घमध्वानंयूयंतेभ्
भ्योवसीदथ गयायां धर्मपृष्ठे च सरसि ब्राह्म
णास्तथा गयाशीर्षेक्षयवटे पितॄणां दत्तमक्ष
यं गयायां पितृरूपेण स्वयमेव जनार्दनः त
दृष्ट्वा पुंडरीकाक्षं मुच्यते च ऋणत्रयात् शमीप
त्रप्रमाणेन पिंडं दद्याद्गयाशिरे उद्धरेत् सप्तगोत्रा
णां कुलमेकोत्तरं शतमिति जपेत् ततश्चेदसां
गं कर्मविधिवदस्तु गयाश्राद्धमस्त्विति ब्रूयात्
प्रत्येकमस्त्विति प्रत्युक्तिः मंत्रहीनं क्रियाहीनं
श्रद्धाहीनं द्विजोत्तमाः श्राद्धं संपूर्णतां याति प्रसा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि· श्रा· वाञ्छतांममेतिप्रार्थयेत् सर्वसंपूर्णमास्त्विति
७· प्रत्युक्तिः ततोहस्तद्वयेनैकैकंपिंडमुद्धृत्यपा
त्रेनिधाययज्ञोपवीतीपाणिभ्यांपात्रमुद्धृत्य
पिंडांतवद्भूयान्वस्यप्राचीनावीतीकर्मोपवीत्ता
न्कुशानग्नौप्रक्षिप्यस्वयंपुत्रःशिष्योवावद्धि
जभोजनभाजनानिचालयेत् स्मृतिश्च पात्रा
णिचालयेच्छ्राद्धेस्वयंशिष्योववाऽस्तनः नह्री
भिर्नचवालेनकदाचिन्नसजातिना ततःस्व
स्यभूमिमद्भिरभ्युक्षेत् ततःपरंसीमंतानुव्रजनां
तंयज्ञोपवीत्येवकुर्यात् अथैवैश्वदेविकोक्ति एवं
हस्तेषुपःप्रयच्छ स्वस्तिभवंतोब्रुवंत्विति प्रत्येकं
ब्रूयात् द्विजाश्चायुष्मंतेभवत्यास्त्विति प्रतिवचं वः
तम्भुक्ताशोभनंहविरितिहविर्गुरावानब्रूयुः

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शंसे

७८

अथ कुशाग्रेण द्विजहस्तात्तं स्पृश्य यं न्वाजवा ज
इति सकृत्तर्पितो तिष्ठत पितरः इत्युक्त्वा प्रथम पित्रा
दीन्विसृज्यैवमेव मातामहादीन्विसर्जयेत् अ
पनस्यैवमंत्रांतरं उत्तिष्ठत विश्वेदेवा इत्युक्त्वा
विश्वान्देवान्विसर्जयेत् उत्तिष्ठ पितॄन्माता
महान्देवान्क्रमेणैवं विसर्जयेत् एवं पित्रांश्च दि
विसर्जितैस्तैस्तु तेनैव क्रमेणोत्थाप्य पितॄन्कारु
मादाय हस्तान्बहिर्निर्गच्छेत्तो द्विजानामावास्ये
त्यनुव्रज्य चरणाद्वालन मंडलो पर्युदकं एवमव
स्थितान्प्रदक्षिणीकृत्य कृतांजलिर्दक्षिणांदि
शमवलोकयन्नस्योक्तेन दातारस्त्वत्यादिनाश्लो
कद्वयेन पितृभ्यो वरान्प्रार्थयेत् तद्यथा दातारो
नोभिवर्द्धन्तां वेदाः संततिरेव च प्रद्धाचनोमाव्य

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ म्रा॰ गमह्वद्वुद्दैयंचनोस्तिवह अन्नंचनोवद्वुभवेदति
७२ पयोंश्चलमेमाहि याचितारःसन्तःसंतुमावयाचि
चिषकंचनेति॰ सादागात्पितृदेवतांप्रतिवचना
संभवाद्द्विजेरेवमाशिर्वचनिमन्तुक्तोऽस्याग्रःश्राधं
नंविधायाच्छवर्गमाह्वांसस्त्यानिव प्रयच्छेत्तत्पश्चाद्
राज्यंप्रीतान्देवतांपितामहाश्चनिजापितावाविप्रद
त्तंकुशमांदत्तमगृहीत्वाशिरसिधारयेत् ततो
स्तान्सद्कुशासनेसूपवेश्यतांबूलाकर्पूरादिप्र
दायचरणसंवाहनादिनापरितोष्य अयमेसफ
लंजन्मभवंतमादाभिवाहनात् अयमेवप्राज्ञाः
सर्वेयात्तावोनुग्रहाद्दिवं पक्वान्नशाकादिदानेन
क्लेशितापूयमीहशाः तंक्लेशामिहसंजातंविस्म
त्यदत्तमर्पयेतिसंप्रार्थ्य जानुभ्यामवनीगत्वा

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

प्राणान्पाविसर्जयेत् आसीमांतमनुव्रज्यानिव
र्तेतानुमोदिताः ततःप्राचीनावीतीदक्षिणाभि
मुखोगंभीरास्त्वष्टकापिंडान्नातिपेत् अग्नौवाश्री
सेत् विप्रापवादयाज्ञामजवाप्राशयेत् विकि
रस्यभस्मुत्सृष्टैसहप्रतिपत्तिः स्यात्तिस्त्र पिंडा
स्तुगोजविप्रेभ्यद्द्यादग्नौजलेपिवा अग्रेपूर्वे तीर्थ
वप्रादिक्षिपेद्दक्षिणामुखः विकिरंनसदोच्छिष्टैः
सहैवप्रतिपादयेत् पतिव्रता धर्मपत्नीपितृपू
जनतत्परा मध्यमंपिंडमश्नीयाहकस्तानास्तना
र्थिनी आयुष्मंतंसुतंविद्यायशोमेधासमान्वि
तं धन्वंतंप्रजावंतंधार्मिकंसात्विकंतथा य
ज्ञोपवीतिनीहस्ताभ्यांप्राङ्मुखाहस्तयोन्यसेत्
आधत्तपितरोगर्भमितिप्राश्नीतसाततः आ

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ धत्तपितरोगर्भंकुमारंपुष्करस्रजं यथेहपुरु
७२ षोऽसत् इतिप्राशनमंत्रः पिंडप्रतिपत्तेरनंतरमु
च्छिष्टंसर्ववर्णैसंशोध्य क्वापि शुचिदेशेभूमे
रंतर्निखननीयं यस्यतुसपत्नीमतः श्राद्धस्थ
लव्यतिरिक्तमपिषीष्टेष्टवंधुजनभोजनार्थं
गृहंभवेत्तेनात्तसमयसमयादुपरितदुच्छिष्टंसं
शोधनीयं तावत्कालंश्राद्धदेशाच्छिन्नैःकाष्ठि
ष्ठैरसंस्कृतप्रमीतानांतृप्तिःस्यादितिस्मरणात्
तद्यथा श्राद्धान्नान्यासनीयानिउच्छिष्टान्या
दिनदपात् स्ववंत्तैवैस्वधाधारास्ताःपिवंत्य
कृतोदकाः ततःश्राद्धशेषपाकेनवैश्वदेवं म
नवलप्यादिकंनित्यश्राद्धंचनित्यंकृत्वाशेषभोजी
स्यात् नास्मिन्दिनेनित्यश्राद्धंकार्यमित्यन्ये

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

साग्निकस्तु प्रागेवष्टयकपाकेनवैश्वदेवं निर्वर्त्य श्रा
द्धमारभेत् सतिश्च ततोनित्यक्रियांकृत्वाभोज
येद्व्रतस्यापितॄन् ततः स्वदंवृंभुञ्जीनसहभृत्या
दिभिर्वरः यजमानस्तु पितृसेविनादन्यदन्नं न
भुञ्जीनन चैवोपवसेदितिनियमः यदान्नहन्नं वि
द्यते तदापि भोजनस्यावश्यकत्वात्सर्वमेव पितृ
सेविनं किंचित्किंचिदादायावश्यभोक्तव्यमेवए
कादश्यादौ घ्रातव्यमित्येके यदान्नकालविशेषेण
न विशेषनिषेधस्तदानीमपित्तात्सितसेवितंभो
क्तव्यं रागतप्राप्तस्यैवनिषेधविषयत्वात् ये
नव्रतवशान्यांसादिपदार्थानांत्यागः तन तत्ते
नापिश्राद्धावशिष्टास्ते भोक्तव्या एव तेषांवै
धत्वेन व्रतहानिकरत्वं नेति स्मृतिश्च मांस

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ सनस्यैवेधत्वान्नवान्नकच्युतिरश्नतामिति मा
७३ गित्योवांधवाः पुत्राः श्राद्धेकुर्वसदेवहि दा
रिद्रोपहतादीनां छिन्नांगश्राधिकांगुलि
तृष्यामतावरिक्तव्याधिभारप्रपीडिताः ए
तेभोजनमर्हंतिभोक्तुंसर्वत्रसर्वदा बांदिमाग
धस्तूतान्यत्तौर्यत्रिकाविदस्तथा चैलघ्वला
भाश्राद्धेयुताशायंतिमहायशाः नक्तोपिविभ
क्तव्याः स्वकुटुंबंविभजयन्वोति तथावांध
वाः श्रोत्रियान्तीस्ताः गुरोनोतिथयश्चये
दद्याच्छिरसायवासांसितेषामप्यनुरूपतः दा
त्वभोक्तृनियमास्तुपुराणेदर्शिताः पुनर्भो
जनमध्वानंभाराध्ययनमैथुनं दानंप्रतिग्र ग्र॰
तिहोमश्राद्धकृत्सप्तवर्जयेत् पाठांतरं दि
हो

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वा स्वप्नं च कलहं त्वा ध्यायं च प्रतिग्रहं श्राद्ध
कृच्छ्राद्भुक्तौ च सर्वमेतद्द्विजवर्जयेत् श्राद्धभोक्तुं
प्रायश्चित्तं दश कृत्वः पिबेदापो गायत्र्यौंभि
मन्त्रितं द्विजः ततः संध्यामुपासीत जपेच्च जुहु
८= यादपि श्राद्धफलमाह हारीतः दत्तानि तानि
धानेन लभते चतुरो वरान धनमन्नं सुतान्वा
युर्दद्भौ पितरो भुवि यश्चिकोत्पजाद्द्विपितृ
कः श्राद्धं कुर्यात्तदा वैश्वदेविकं तत्रैव साहुत्वा
पितृद्विजे द्वौ पितरौ पितामहद्वौ पितामहौ
प्रपितामहद्विजे द्वौ प्रपितामहौ प्रकल्प्यात्
कगोत्रयोरमुकशर्मणोरस्मत्पित्रोरिदमा
सनमित्यादिकैकस्मिन्नधिष्ठाने द्वौ द्वौ हि स्व
सनावाहनार्चनगंधार्घदानादि कुर्यात् मा

नि॰ श्रा॰ नामग्रहणविशेषः सकलकारकसंप्रतिपत्ते
७४ रेकैकस्मात्पितृवर्गानिर्वर्त्य दर्शवद्वैश्वदेवोद्दि
ष्टयेकैकं पिंडं दद्यात् शेषं समानमिति इति श्री
हेमाद्रिकृतश्राद्धपद्धतौ पार्वणविधिः अथ
यथाकथंचित्पार्वणविधिः तद्यथा अनेक
पात्रसंपत्तावेकमेव द्विजमुपवेश्य वैश्वदेव
स्थाने केवलमासनमेव संस्थाप्य तत्र मनसैव
विश्वान्देवानुध्यायन्नावाहनादिकृत्वा पितृपि
तामहप्रपितामहानां मातामहप्रमातामहवृ
द्धप्रमातामहानां च सपत्नीकानां मेकत्रैवासनं
दत्वा एकस्मिन्नेव द्विजे षड्विधानां गंधपुष्पादीनि
प्रदाय वैश्वदेविकासनस्य पुरतः पात्रं परिविष्य मं
त्रं विश्वान्देवानुद्दिश्य पत्यत्काम्राभिमरण पुरतः प

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

रिविष्टमन्त्रंमनसैवयोऽपविभज्य यदुक्तरूपा
गुह्निष्पन्नयत्तावैश्वदेविकमन्त्रमग्नौप्रोक्ष्यपद्मा
ह्मचारिणेवादत्वाब्रा ह्मणांसंभोज्ययद्दूपिंडाग्नि
रुप्यांविधिवच्छ्राद्धसमापयेदिति स्मृतिश्चापि
ता ऽजोद्विजकारेऽरवेभक्तोपितामहः प्रपि
तामहास्तुनाभुस्थः केऽमातामहस्मृतः प्रमा
तामहस्तुहृदयेवृद्धोनाभौचसंस्थितः इति
एकस्याप्यनुकल्पब्राह्मणस्यालाभेवैश्वदेवि
कस्थानेपितृस्थानेचब्रासनेष्वपिविप्रति
नीधान्दर्भैर्विहन्निवेश्यपदेवेत्ताणाः क्रियन्तांपि
तृश्राद्धेतृणाःक्रियन्तामित्यादिप्रैषानुप्रैषसं
७८ युक्तंकुर्यात् विधानंविधायदेवपितृयज्ञम
१५·८८· न्त्रयब्राह्मणानितिहुरेपाठलक्षणःवक्तोपिप्रः सतिनत्र

ब्रा त्रि=

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

पी॰ श्रा॰ नीत्वा तेभ्यः संपादयेत् ॥ अनतिदूरस्थविप्राभावे
७५ नजनदत्तमग्नावप्सु वा क्षिपेत् ॥ गवे वा दद्यात् ॥
यद्वा गेनौकरणं सामंत्रं कृत्वा भाजनस्थमन्नं व
नुप्यंतेन शूद्रेण देवान्पितॄनुद्दिश्य यत्सत्का
पूर्वविधिना भुंजयात् ॥ अग्न्यलाभपत्न्यपरिग्रह
पत्नीरजोदर्शनपत्नीविरहविदेशगमनदेश
कालविस्मृतचंद्रसूर्योपरागव्यापन्नाग्न्यवस्थासमा
लाभजातकर्मतीर्थादिषु स्त्रीबालशूद्रपहीतो
भद्राग्निभिः श्राद्धं मासमात्रेण विधीयते ॥ न च
लब्धकृतिकार्यांतराण्यनिष्पत्तेर्यस्याकर्षं चेद
पिसंभवे ॥ अवश्यममावास्याश्राद्धं सांवत्सरि
कं श्राद्धं श्राद्धादिव्यतिरेकेण गापक्के देवात्रैनसंपाद्यं
तस्या मातुलो भागिनेयस्य स्वस्त्रीयो मातुला

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्यच प्रपुरस्यगुरोश्चैवसख्युर्मातामहस्यच
एतेषांचैवयोषितः स्वसुर्मातृपितृस्तथा श्रा
द्धमामंप्रकर्त्तव्यमितिवेदविदांस्थितिः आम
श्राद्धविशेषमाह व्यासः आमश्राद्धंतुकर्त्तव्यंवि
धिनांपार्वणेनतु सिद्धान्नप्रकृताहारादेयमाम
पर्वसुणां पत्नमदद्यान्नैवहस्तेनोकरणंभवेत्
विधिः समग्रस्त्ववात्तंपिंडास्तेनैववाप्ययस्तह
याकोकृतेरत्नैः सक्तुभिःपायसेनवा सप्तहस्त
सदापार्वणेनविधिनाकृतपकालेमंत्रहीनंनामात्रि
र्मांगैरामश्राद्धमेवकार्यः तेषांपक्वांनदानेम
हादोषश्रवणात् सप्तकस्त्वदाणमाह संस्कृतमयां
तथस्त्वद्वायांश्रुद्धभसभञ्जवः सकर्मनिरतश्चै
वसप्तद्धःसंप्रकीर्तितिः आमासंभवेतु सर्वेषां

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ हेमश्राद्धमाह व्यासः धान्याभावे द्विजाभावे
७६ प्रवासेऽपुत्रजन्मनि हेमश्राद्धं प्रकुर्वीत यस्य भार्या
रजस्वला आग्नेय्यामश्राद्धोक्ताविशेषाः यथा
तुरवंजशधुंन्दनास्थेत्यादीनां तत्सारकार्यलो
पा= कान्निवृत्तिरवगंतव्या हेमालाभेतुकर्तव्यम्
मंत्रलपशसो न्टरामनिवागवेदद्यात्पिंडान्वा
प्यथ्यानिर्वपेत् तिलोदकैर्वापितृन्वापितर्पयेत्
स्नानपूर्वकं आग्निनावाहहैन्यादंश्राद्धकाले
समागते नास्मिन्नुपवसेद्द्विजपेशाश्राद्धेसहि
तं ऊर्ध्ववाऊर्ध्वकाकेशोकेदृशादिराणामुखः
सकलश्राद्धांगसंपादनासामर्थ्येकृशक्तपाणा
नुष्ठानंविधायास्यश्राद्धस्यकलांगांसिद्धिरस्तिह
तिभवंतोब्रुवन्त्विति निमंत्रितब्राह्मणान्वाचये

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्र तैश्चात्तु सकलांगासिद्धिरस्य श्राद्धस्येतिव
त्कव्यं विस्तरतपार्वरागोत्र श्रातासंभवेसंकल्पः
श्राद्धं कुर्यात् तत्प्रकारमाह व्यासः सांकल्पं तु
यदाकुर्यान्नकुर्यात्पात्रपूरणं नावाहनंनाग्
नौकरणान्नपिंडान्विकिरन्नेच अत्रावाहनम
त्रस्यैवानिषेधोनावाहनस्वरूपस्य तदभावे
देवपितृसंबंधाभावात् ततश्राद्धकगोत्रस्यत्या
मुकामुकमावाहयामीतितन्नामैवोच्चार्यवाह
नंकुर्यात् शूद्रेणापि श्राद्धंकर्तव्यंतदनुष्ठा
नंप्रकारस्तुभविष्यपुराणेदर्शितः धर्मप्रवक्ष्य
धर्मज्ञायादिशूद्राःप्रकुर्वीत अग्नौकरणमंत्र
श्चनमस्कारोविधीयते आवाहनादिकार्यंच
पाशूद्रेणान्तधर्मेण देवानादेवनाम्नापितृणां
त

नि॰ श्रा॰ नामगोत्रान्तः पिंडाञ्जलिर्निर्वपेत्तीरन्नामतोगोत्र
७७ न्नत्वात्वा नमस्कारेणनमः इतिशब्दः अग्नयेक
व्यवाहनायनमः सोमायपितृमतेनमः अ
ग्नौकरणाद्युपलक्षणं अन्यत्राप्येवमेवास्य
मंत्र नत्वा शूद्रंप्रकृत्यमत्स्यपुराणोदितम्
नमस्कारेणमंत्रेणपंचयज्ञान्नहापयेदिति अयं
मंत्रः शूद्रस्यान्यानि कृत्वा विधीयन्ते अतएवा
स्यमंत्रान्तराणीव्याहृतिमत्स्यपुराणोसहिता सर्वा
श्राद्धप्रकर्त्तव्यंशूद्रेणाप्येवमेव मंत्रवर्ज्जंहि
शूद्रस्यसर्वकर्माविधीयते एवमेवपार्वणाविधि
नैवाश्रत्रशूद्राणांगोत्रस्याविद्यमानत्वाद्विजोत्त
त्रविषयं गोत्रंतत्रत्पेतनद्भवितनहि अपत्वासर्वाः
प्रजाःकाश्यपएकनिश्चुते सर्वेषामेवशूद्राणां

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

काश्यपं गोत्रं भवितुमर्हति अवश्यं ब्राह्मण
न गोत्रनाशो कश्यप ति आमान्नस्याप्यसंभ
वे हेमश्राद्धं कार्यं तावत्तस्माच्चतुर्गुणं यावत्तान्यपि
लभ्यते तथा मरीचिः आमान्नस्याप्यभावे तु
श्राद्धं कुर्वीत बुद्धिमान् धान्याच्चतुर्गुणेनैव हि
रण्येन सुरोचिषा आमश्राद्धं यावदेकस्मै ब्रा
ह्मणाय दीयते धान्यं तावत्तावच्चतुर्गुणं याव
ता हिरण्येन लभ्यते तावदेवैकैकस्मै ब्राह्मणाय
हेमश्राद्धं देयमित्यर्थः ३९ शान्तिकं तारम्यालोच
नया श्राद्धं धान्यं हेमगुणादिपक्षाः प्रतिपादिताः
धर्मस्त्वाह आमं द्विगुणं प्रोक्तं हेमश्राद्धं चतु
र्गुणं अन्नाभावे द्विजातीनां ब्राह्मणानां विशेषतः
एकैकब्राह्मणान्नत्रिपर्याप्तान्नासिद्धिसमर्थं

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ न्यं यावन्नालभ्यते तावत्तुर्गुडरां हेमैकैकस्मै वा
७८ ल्पशायेदमित्यर्थः द्विगुणा धान्याद्विगुणां हे
मप्रदेयमित्युक्तं भवति भविष्योत्तरे अन्नाभा
वे द्विजाभावे प्रवासे पुत्रजन्मनि हेमश्राद्धं प्रा
हैवैवनयास्त्रीशूद्रयोरपि हेमश्राद्धस्य क्वचि
दपवादः षट्त्रिंशन्मते अन्नाभावे द्विजाभावे
प्रवासे पुत्रजन्मनि हेमश्राद्धं प्रकुर्वीत कार्यायित्वा
क्षयेहनि इह स्मृत्यन्तरे पुराणान्तरे कुत्र य
त्र त॰ त्राम श्राद्धं विहितं तत्रापि हेमश्राद्धं विधीयमा
नमामश्राद्धासंभव एवेति व्याख्येयं शूद्रश्राद्धे
अगृहीतं धान्यं नित्यं नैमित्तिकेन विनियोज्य
मित्यभिधायोक्तं षट्त्रिंशन्मते हिरण्यं तत्
नः श्राद्धे गृहीतं नैव दुष्यति नैनानित्युक्तिः।

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

याःकार्याःहिरण्यसूतमुच्यते यजमानस्या
सामर्थ्येगुरुतरकार्येनिरापत्तौचपुत्रःशिष्यो
वर्त्विगादिर्वाश्राद्धंकुर्यात् तत्रामुकगोत्राया
मुकशर्मणेयजमानपित्रेस्वधेत्युक्त्वाबर्हिषि
पिंडस्थापनं यजमानेनतु ‐ त्वकृत्वावस्थिते
नश्रुत्विताइदमस्मात्पित्रेइत्यादित्यागः का
र्यइतिविशेषोवगन्तव्यः इतिहेमाद्रिकृत
श्राद्धपद्धतौयस्याकस्यचित्पार्वणविधिः अ
थसांवत्सरिकश्राद्धं तत्रजातूकर्ण्यः पितुः
पितृगणात्स्यकुर्यात्पार्वणवत्सुतः प्रत्य
ब्दंप्रतिमासंचविधिर्दृष्टःसनातनः पितृग
णात्स्वस्यकृतसपिंडीकरणस्यपितुःप्रत्यब्दं
प्रतिसंवत्सरंप्रतिमासंचमृताहेपार्वणवत्सुतः

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰श्रा॰ श्राद्धंकर्तव्य एषसनातनस्यावश्यकोवि
७८ धिरित्यर्थः प्रतिमासंचेतिसपिंडीकरणादू
र्ध्वंप्रथमसंवत्सरेतान्येवपुनःकुर्यादितिवि दि=
नाविहितानुमासिकानिश्राद्धेन नवान्मि
न्वचापितृरित्येकवचनादेकोद्दिष्टः पार्व
णावदित्यतिदेशादेकोद्दिष्टश्राद्धावगम्यते
तदेवंसंदेहेकृतेनातिसर्वः दर्शवत्स्यात्त्रयो
द्दिष्टसपिंडीकरणोक्तमतइतिव्यासवचनैस्त्रिसर्वः ना
ननुसंवत्सरिकेपितृश्राद्धमातामहश्राद्ध
मपिकुर्वानोच्यीयते इत्युक्ते साधारणोह्यमा
वास्यादिकालःपितृणांमातामहानांचश्रा
द्धस्ययाज्ञवल्क्येनोक्तः श्राद्धकालाःप्रकीर्त्ति
ताः इतिसामान्येनोक्तेः अथाब्दिकश्राद्ध

कालश्रुत्येवंविशेषतोवद्यते युगपच्छ्राद्धासौकर्त्ते
यः वैश्वदेविकतंत्रोपदेशात्कालैक्यंविहितं
तत्तोभवतितेनपार्वणेपित्राद्दिश्राद्धंक्रियमा
णेमातामहादिश्राद्धमपिक्रियते स्तताह
गृह्यपसांवत्सरिकेत्वाघुणोनियतापरिमा
णत्वाभावान्नस्तताहेकत्वभावेयोपसंम
ताहः सतस्यश्राद्धायासाधारणात्कालइति
नापित्रश्राद्धेमातामहश्राद्धेश: नतुवषापित
श्राद्धत्वसामान्यतोदृष्टात्कोलस्साधारण्याद्य
घु= मातामहाद्युद्देशंकृतः किंतुपित्रैरोयत्रकृत्यं
तेनत्वमातामहाद्यवंमितिवचनात् नसाधा
रणकालिकश्राद्धविषयत्वादस्यवचनस्य
नतुसाधारणकालेपित्रादिश्राद्धवन्माता

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ महालदिश्राद्धस्यापिकालसाधारण्येनैवशास्त्र
८० त्वादनर्थकं वचनंस्यात् अमावास्यालक्षणत्वेनैः श्राद्धकाः॥
किंदेवत्यस्य श्राद्धकालक्षणत्यपेक्षितत्पितृम्
खपत्वात्पितृदेवत्यस्येति ज्ञातेनावनाशङ्का
श्राद्धापर्यवसानंमाभूदित्येतदर्थत्वाद्धवन
स्य ननुकथंसाधारणकालिकश्राद्ध
विषयमिदंवचनं उनरस्य साधारणकालिक
सांवत्सरिकादिविषयमपीति असाधारण
कालिकत्वविरोधादेवब्रूमः दर्शाह्निमातामे
हश्राद्धेपित्रिणमाणे साधारणकालिकत्व
मेवमभवेत् तस्मात्स्वतोहकत्वाभावात्पितृसां
वत्सरिकेनमातामहादुद्देश्यइतिस्थितं ननु
नतर्हिपितामहाद्युद्देशः सांवत्सरिकेमृतत्वेन

च मातामहोद्देशोपि न स्यात् नैवं त्रयाणां पित्रादी
नां पिंडभाक्त्वस्मरणात् पिंडशब्दस्य च श्राद्धो
पलक्षणपरंत्वात्पितामहाद्युद्देशः ननु तर्हि पि
तामहात्परेषां त्रयाणामपि लेपभाक्त्वादुद्दे
शः स्यात् न तेषामनुद्दिष्टानामेव लेपभा
क्त्वादनुद्देशः यदुक्तं पितुः सांवत्सरिके मा
त्राद्युद्देशो न स्यादिति तदिष्टमेव न हि
पितुः सांवत्सरिके सपत्नीकेभ्य इत्येवमुद्देशः
क्रियते न दैवं पार्वणावदित्यनेकोद्दिष्टत्वेऽ
कोपितृरित्येकत्वस्याविवक्षितत्वे जाते पितृ
शब्दस्य पित्रा[illegible]नेकोपलक्षणत्वोपस्थिते तदर्शन
न स्यात्त्रयोद्देश इति व्यासवचनेन पित्रादिष्वेव
नियमे सति पितुः पितृगण एकस्यैवान्यस्य च

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ नस्यापितृमृत्ता हेपित्रादीनांत्रयाणांस्तन
८१ श्राद्धंकुर्यादित्येवंविधार्थेनिष्पन्नः पितृर्ग
नस्यदेवत्वमेवसस्यात्रिपौरुषमितिपारस्क
रवचनमपिपितुः सांवत्सरिकश्राद्धेमातामा
हश्राद्धंवारयति त्रिपौरुषमित्यस्यमातामा
हादिपरिसंख्यार्थत्वात् ननुसंख्यार्थत्वेश्रा
द्धवाधात्त्रयस्तृयोदोषाः प्रसज्येरन्नितित्रिपौ
रुषत्वमात्रस्यार्थेवचनोपरिसंख्यार्थमेवेदं
पूर्वंषट्दैवत्यपार्वणातिदेशात्तः पित्रादिवे
यमातामहादित्रयस्यचप्राप्तत्वात्प्राप्तेपुन
र्वचनंपरिसंख्यार्थमितिन्यायात्परिसंख्ये
वेतिनिश्चीयते ननुसांवत्सरिकमेकोद्दिष्टं
पार्वणंचेतिविरुद्धानांव्यवस्थार्थमेवस्तस्य

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्रिपौरुषमितिविवचनमस्तु अस्तुनामत
थापियात्त्रिपौरुषंतदौस्स्योनिविद्यौत्रि
पौरुषानुवादस्यप्राप्तिपूर्वकत्वात् अन्य
थाचविशेषणगुणस्यमुख्यत्वान्मातामहादि
ष्वावृत्तिसिद्धेस्त्रौद्विश्यगतत्वादविवक्षितं
विशेषणानामितिचेत् नाविशेषणानांविवक्षा
यांवाक्यमेवार्थकंस्यात् ननत्रविशेषणा
विवक्षायत्रविशेषणत्वेनावगम्यमानस्यैवो
द्विश्यत्वकल्पनयोद्विश्यापर्यवसानंपरिह
र्तुमित्यस्यतदभावकल्पनयाविवक्षितं यथा
वार्त्रद्वीपेसर्गमावास्यामत्रचेनेइत्यन्यत्रप
दार्थनिकंभिन्नोद्देशोपादकामितियस्याभ
यंहक्रियाकात्यायनवचनेनचापकर्षःस्पष्ट

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

 मवतिसर्गीति: यथापित्रोर्मरणाहभेदेपितुः
 सांवत्सरिकेसपत्नीकेभ्यइत्येवंप्रकारको
मात्राद्युद्देशोनाक्रियतेतथामरणाहैक्येपि
नकार्य: किंतर्हियत्रापितरो:क्रमेणमरण
पृथक्त्वमेवाहस्तत्रमरणक्रमेणश्राद्धं
यत्रतुपित्रोरेककालेमरणंमरणपौर्वाप
र्यानिर्धारणंवातत्रैकमेवपाकंकृत्वामुख्यत्वा
त्पूर्वंपितुरनंतरंमातुः श्राद्धंकर्तव्यं यत्रतुमा
तापित्राधिक्येनाऽन्वारोहणंकृतंतत्रसांवत्सरि
केवश्राद्धेचैकमेवपाकंकृत्वाप्रधानानुपूर्वां
गकलापंतंत्रेणनिर्वर्त्यवैश्वदेविकमपितंत्रेण
कृत्वाप्रथमंपित्र्यंपश्चान्मातृश्राद्धंकृत्वापाश्चा
त्यांगकलापमपितंत्रेणकुर्यात् यत्रमाता

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भर्त्तृचित्वामन्वारोहणांकृतंतत्रापिसांवत्स
रिकेनवश्राद्धेचैकमेवपाकं विधायप्रधानत्वात्तु
वांगकलापंतंत्रेणानिर्वर्त्यैकैकस्मिंन्पिंडेपि
तरंमातरंचोद्दिश्यामुकस्मैअमुकस्यैचेति।
श्राद्ध° ४ समानेनैकत्वेनेतरांगकलापमपितंत्रेणाकुर्यात्
पुनरनेकाभिर्मातृभिः पृथक्कृतान्वारोहणानां
कृतंतत्रजनन्यासहैवमेव इतरासांपृथगेवेतरां
गवैश्वदेविकंतंत्रेणतयाज्येष्ठादिक्रमेणापृथ
क्पृथक्विदध्यात्श्राद्धसमयमेवश्राद्धंकुर्यात्
भ्रात्रादिसांवत्सरिकश्राद्धदिनैकत्वेतत्पको
पं पूर्वकस्यमृतस्यादौद्वितीयस्यततःपुनः
स्तृतीयस्यतस्यैवसंनिपातेष्वयंक्रमः यासा
रोहणांकुर्याद्दुहिताऽपितांपतिव्रता नांमस्ताद्

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ श्रा॰ निसंश्राद्धेपृथक्पिंडोनियोजयेत् एवमेवपाकं
८२ कृत्वाक्रममरणेमरणक्रमेणायुगपन्मरणेज्ये
ष्ठादिपृथक्पृथगनेकानिश्राद्धानिकुर्यात् त
दुक्तं एककालेगतासूनांबहूनामथवाद्व
योः तंत्रेणश्रवणांकृत्वाश्राद्धंकुर्यात्पृथक्
पृथक् पूर्वकस्यमृतस्यादौद्वितीयस्यततः
पुनः तृतीयस्यततोज्येष्ठक्रमेणायुगपन्मृ
तौ श्रवणामन्नपाकः यत्तुवचनंनैकश्रा
द्धद्वयंकुर्यात्समानेहनिकुत्रचिदितितदेक
निमित्तकश्राद्धद्वयविषयं तेनैकस्मिन्नह
निनानानिमित्तानेकश्राद्धविधौनविरोधः
एवमुक्तव्यवस्थयामृताहेश्राद्धमवश्यं
कर्त्तव्यं अखरेत्यपादिभिर्वीजंतत्रनिरोह

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ति तथाचनद्वैतैषांयथाचस्यांभटनाह
निद्वतिस्मरणात्र तत्त्वपार्वणावत्कार्यमित्ये
के एकोद्दिष्टविधिनाविधेयमित्यपरे
वकुष्काति परिगृहीतत्वान्निबंधकाराणा
मपिपार्वणापत्तयात्तइवदृश्यते स्पष्टंयंत्र
रेत्वेकोद्दिष्टपार्वणेविषयभेदेव्यवस्थापि
ते प्रत्यब्दंपार्वणेनैवविधिनाद्दैत्रैजोमस्ते
कुर्यात्तामित्रेकोद्दिष्टंसुताद्दशेति तत्पा
सितान्तत्त्वाहिपार्वणमेवकार्यमित्याहम
चैतः एकोद्दिष्टंयत्तेनाक्षत्रिद्विजग्रहणादि
ह सापिंडीकरणाभावात्तस्योक्तः पार्वणो
१२ विधिः पुत्रचैतन्तु भ्रातिहैधेनपत्रस्यार
तत्रधर्मावृमौसटतौ भ्रातिहैधेन

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

 कल्पनीयः पृथक्पृथक् इति स्मरणान्
 मातृमत्तामहश्राद्धेष्वेवमेव व्यवस्था वगंतव्या
उक्तं हि प्रत्यब्दं यो यथा कुर्यात् पुत्रः पितृ
सदा द्विजः तथैव मातुर्दातव्यं पार्वणं त्वथ वै
दैववा पितृपत्नीपितृव्यपत्नीभ्रातृतत्प
त्नीमातृस्वसृपितृष्वसृभगिनीभागिनेयो
पाध्यायश्वशुरश्वश्रूगुरुमातुलमातुला
नीजामातृदुहितृस्वामिसखिसंबंधिद्रव्यद
शिष्यपाद्यपार्त्विजामपुत्राणां प्रीत्या कृपुत्र व
श्राद्ध त्नामप्येकोद्दिष्टमेव कार्यं अमावास्यायां
प्रेतपदे वास्तनातं तेषामपि पार्वणमेव
वा कृतविवाहानां द्विजातिस्त्रीयाणां समंत्र
कमेव श्राद्धं अपरिणीतानां कन्यानां सापरदु

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्यचा मंत्रक वेदैवमेकोद्दिष्टपार्वणयोर्वि:
षयव्यवस्था यद्यपि येनास्यपितरो यातायेन
याताः पितामहाः तेनयायात्सतांमार्गंतेन
नगच्छन्दुष्यतीतिस्मरणात्पूर्वपुरुषानु
सारेणापार्वणैकोद्दिष्टेविदध्यात् विभक्ते
स्तुपृथक्कार्यंप्रतिसंवत्सरादिकं एकेनैवा
विभक्तेन कृतंसर्वैस्तत्कृतं ननुदेशकाला
दिसर्वंवत्संकीर्त्य अमुकगोत्राणाममुकश
र्मणामस्मात्पितृपितामहप्रपितामहानां
वसुरुद्रादित्यरूपाणां सदैवं सपिंडं सांवत्सरि
कं श्राद्धं पार्वणेन विधिना युष्मत्कर्तृत्वाक
रिष्य इति पृष्ट्वा पितरं पितामहं प्रपितामहं
वोद्दिष्टे पार्वणावत्सर्वं कुर्यात् स्वगोत्राद्ध

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि॰ स्था॰ अथेनेनारीत्यादिभर्तृगोत्रेणदातव्यामिति
८५ दृश्यते पितृगोत्रंसमुत्सृज्यनकुर्याद्भर्तृगो
त्रतइत्यादिनापितृगोत्रेणैवदातव्यमिति
वाप्यवगम्यते तदेवंप्रतिपन्नावासुरादिवि
वाहपरिणीतायाः पितृभर्तृगोत्रयोर्विकल्पे
प्राप्तेयेनास्यपितरोयाता इत्यादिनावंशप
रंपरानुसाराद्व्यवस्था मातुः सपिंडीकरणम
पिक्वचित्पितामह्यादिभिः सार्द्धंक्रियते क्वचित्स
त्यासह क्वचिन्मातामहेनसह तत्रतेषुमे
नकेनापिसहतस्याःसपिंडेकृतेपिसांवत्स
रिकमष्टकाश्वृद्धौगयायांमृतपार्वणंश्राद्धं
पितामह्यादिभिरेवसहकार्यमितिविज्ञानेश्व
रः तत्रैव अमुकगोत्राणाम् अमुकदानामस्म

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

न्मातृपितामहीप्रपितामहीनांवसुरुद्रादि
त्यरूपाणामितिषष्ठ्यायां अमुकगोत्रायांश्च
मुकदायाश्चास्मन्मातुरस्मत्पितामह्याश्च
स्मत्प्रपितामह्याश्च त्वयासनयोः अमुक
गोत्रामुकदायामुकमातरमस्मत्पितामह
हीमस्मत्प्रपितामहीमित्यावाहने अमुका
गोत्रायैअमुकदायैअस्मन्मात्रेअस्मत्पिता
मह्यैरस्मत्प्रपितामह्यैइतिप्रतिपादेन अमुकगोत्रेअ
मुकदेअस्मन्मातरमस्मत्पितामहि अस्मत्प्रपिता
महिइतिपिंडदाने यासामुद्दिष्टं तासामक्षय्यमस्त्विति
प्रार्थनाविशेषः नमोवःपितरइत्यादि अत्रपितरः
उशंतस्त्वापितॄन्हविषेअत्तवे आयंतुनःपितरः येचेह
पितरः अघोराःपितरः स्वधास्थतर्पयतमेपितॄनित्यादि
मातृश्राद्धेसोमोहोनकार्यः पितृश्राद्ध

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नि· श्रा· स्याच्च सपिंडीकृतत्वमीतस्माच्च वाचकत्वेनमाचादि प्रकाशो
८६ नैपिशाक्तत्वात् तत्रापिज्ञनाविशेषमाह मानः स्वहगमा
नेकृते सर्वपित्रासहसापिंडसंपश्चात्पितामहाद्यादिभिः
सह नद्दिनेपितामहाद्यादिपार्वणांसहाधिकारत्वोत्त अ
न्वष्टकासत्तषणेवमात्पार्वणोप्ययेव अथनिर
त्यश्राद्धं पारस्करः अन्यहनियषाद्धंतन्नित्यमितिकी
र्तितं वैश्वदेवविहीनंतदशक्तावुदकेनतु अथशक्तावत्र
संपत्तावुदकेनतर्पणमात्रंकुर्यात् मार्कंडेयः कुर्याद
हरहश्राद्धमन्नाद्येनोदकेनवा पितृनुद्दिश्यविप्रांस्तु
भोजयेद्विप्रमेववा नामंत्रणंनहोमंत्रनाव्हानंनवि
सर्जनं नपिंडदानंविकिरंनदद्याद्दक्षिणां अत्रा
मंत्रणंनिमंत्रणं होमः अग्नौकरणं आव्हानंसमं
त्रकप्रतिनिध्यर्थेनतरत् विसर्जनमपिसमंत्रक

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्वः

मेवनमस्कारैर्विसर्जयेदितिवक्ष्यमाणत्वात् तत्रैव् कर्तृ

कर्त्तेयमनर्घ्यसार्थमेकवा व्रह्मचर्यादिहिनं चस्वधावाचन

वर्ज्जितं सपत्नीकास्त्रयः पित्राद्यः सपत्नीकास्त्रयोमाता

महाद्यस्त्वेवमत्रषट्पुरुषाः पार्वणवदितिवक्ष्यमाण

त्वात् तेचद्विजानेकत्वेयप्यासंभवेद्विजेषुनिवेश्याः

द्विजैकत्वेत्वेकस्मिन्नेवषडपिनिवेश्याः अर्घविधित्र

तिषधयोर्ष्याचारे व्यवस्था स्वधावाचनमत्तप्याद्

तत्त्वतंत्रस्योपलक्षणं मन्त्राभावेनुकर्त्तव्यंणाकम

लफलैरपि यदन्नः पुरुषस्तस्यान्नित्यमेत्राद्धतदन्न

कं विधिः पार्वणवद्विप्रानयुग्मानुपवेशयेत् पाद्य

कृत्वासनंदत्वागंधाद्यैरभिपूज्यच संभोज्यदक्षिणां

दत्वानमस्कारैर्विसर्जयेत् दक्षिणाविधिप्रतिषेध वे

योरप्याचारोत्तस्यैवः नमस्कारैरितिपितृद्वि

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्रि० श्रा० र्सजयामिनमः मातामहान्विसर्जयामिनमः
८७ इतिविसर्जयेत् भोक्तृभोज्याद्यसंपत्तावुद्धृत्यान्नं
स्वशक्तितः षोढाविभज्यमनसापितृनुद्दिश्य
तत्यजेत् वेदतत्वार्थविदुषेत्रद्विजायोपपाद
येत् उद्धृत्यान्नत्यागश्चैवं एकस्मिन्पात्रेयथा
सिद्धमन्नंसर्वप्रकारमुद्धृत्यषोढाविभज्यदक्षि
णहस्तेनसतिलकुशामादायसव्यहस्तेनपात्रं
संस्पृश्यइदमन्नममुकगोत्रेभ्यअस्मत्पितृ
पितामहप्रपितामहेभ्यःअमुकामुकशर्मभ्यः
सपत्नीकेभ्यस्तथाअमुकगोत्रेभ्योऽस्मन्माता
महप्रमातामहवृद्धप्रमातामहेभ्योऽमुकामुक
शर्मभ्यःसपत्नीकेभ्यःस्वधासंपद्यतां इद
मस्मात्पितृपितामहप्रपितामहेभ्योमातामह

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

हप्रमातामहेभ्यश्चवृद्धप्रमातामहेभ्यश्चनमस्तेत्व
त्काभूमौजलंप्रत्यजेत् कुर्वन्नहरहश्श्राद्धंवि
त्तशाठ्यविवर्जितः पितॄणांपरयाभक्त्याग
तिमिष्टांप्रपद्यते इतिनित्यश्राद्धविधिः
श्रीः श्रुतिस्मृतिपुराणेभ्योमयाहेमाद्रिणो
द्धृतं श्राद्धकल्पमिदंसम्यक्पितॄणांतुष्टिकी
रकं ॥श्रीः॥छ॥ इतिश्रीहेमाद्रिपंडितविरचितः
श्राद्धकल्पः समाप्तः शुभमस्तु ॥ ॥ ॥

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri